

НАМ ТРЕБА ГОЛОСУ ТАРАСА

Олеся КОВАЛЬЧУК,
Волинь

На обрії нашого часу вже видніється поважна знакова дата в духовному календарі нації — 200-річчя від дня народження великого Тараса Шевченка.

Із яким же звітом перед пам'яттю національного пророка годилося б нам, землякам його, сущим в Україні ХХІ століття, підійти до славного ювілею? Здавалося б, пора вже мати все те,

*за що ...борились ми з ляхами,
за що ... ми різались з ордами,
за що скородили списками
московські ребра...*

На жаль, навмисне зняті у поетових фразах знаки запитання заодно з увиразнювальною "часткою" залишаються актуальними й нині. Бо "уродилась... рута ... рута // Волі нашої отрута". Серед самозваних поводирів виявилось надто багато охочих ігнорувати дороговкази справжнього — завбачливого і мудрого — чоловічого нації. Та попри це через усі пошевченківські покоління свідоме українство пронесло призначення "Кобзаря" — себто як потужного націєтворчого чинника в ім'я виплеканого в поетовій душі образу "нашої України".

Коли у травні 1861 року труну перевозила вся українська громада з Москви в Україну, побратим по слову і духу Пантелеймон Куліш, закликавши молодь "розкинути червоний цвіт" китайки на чорному тлі, виголосив промовистий заклик: "З'явися, батьку, на рідній землі та згромадь навколо себе незрячих, глухих і без'язиких... Хай вони заговорять не позиченою, а батьківською мовою".

Через сто років потому означив цю доленосну для рідного народу місію Шевченка нині відомий, а тоді ще юний поет Іван Драч:

*Де вкраїнська
розтерзана доля
Виглядала вербою
на шлях,
Першим дубом
він став серед поля
На солоних
кріпацьких слезах.*

Так, із Божого повеління постав той дуб із іменем Тараса. Постав на українському полі, щоб бути незрадливою опорою своєму народові на віки. І відтоді голосом Шевченка заговорила сама Україна. І продовжує промовляти до нас, усіх нинішніх співвітчизників. Продовжує вселяти надію, що "забудеться срамна давня година і оживе добра слава — слава України".

Але... Чи чуємо ми сьогодні, як плаче і страждає вона, Україна-мати, в поетовому слові? Як благає і молить, застерігає, радить і навчає дітей своїх, як любить по-материнськи. І просить зрозуміти, що діється, — і покаятися:

*Того ж батька такі ж діти
Жити та брататься
Ні не вміли, не хотіли —
Треба роз'єднаться.*

Принагідно зауважимо, що хоч останні процитовані рядки стосуються взаємин між окремими народами, вони, як і багато інших, містять підказки і настанови всеохопного характеру. Бо хіба не про наших вождів і вождів мовлено: "Ог-

Фото Олесь Дмитрецька

лухли, не чують, кайданами міняються, правдою торгують". І хто не впізнає нині одіозних фігур псевдodemократів у героях незрівнянних за викривальною силою "Сну" — хоч би в такому пасажі:

*А той, щедрий та розкошаний,
Все храми мурує;
Та отечество так любить,
Так за ним бідкує,
Так із його, сердешного,
Кров, як воду, точить!..
А братія мовчить собі,
Витріщивши очі,
Як ягнята...*

Щодо мовчкватой "братії" — то це один із найважчих Шевченкових і всенародних болів. Бо ж ідеться про мозок і совість нації — про інтелігенцію. Пророк нашого національного відродження волів, як повелося у всьому світі з давна, в образі інтелігента обов'язково пізнавати патріота. А скільки ще в "Кобзарі" актуальних і понині застережень, адресованих таки інтелігенції — щодо зрадництва та холуйства, безпам'ятства та лицемірства, нарцисизму та паразитування на патріотичних почуттях...

Чи осягнула, чи знає такого Шевченка більшість нашого просто освіченого і дуже освіченого люду? На жаль, у свідомість багатьох замість постаті національного пророка вписався манекен. Припошений червоною пудрою комуністичної ідеології, примітивно змодельований, але — живучий. Такий собі по-селянськи простакуватий попередник марксизму. Змонтований із цитат із суто корисливої тенденційної метою. Навіть потужний роздум про призначення рідного слова в покірні голови втовкмачувався з ампутуваними рядками:

*Ну що б, здавалося, слова...
Слова та голос — більш нічого.
А серце б'ється — ожива,
Як їх почує...
Отак і досі цитується, без відповіді на питання: чому людське серце ожива. Бо відповідь не влаштувала "богоборців":
Знать, од Бога
І голос той і ті слова
Ідуть меж люди!..*

Закінчення на стор. 5

КОНКУРС ПЕТРА ЯЦИКА

4

КЛЮЧ ДО ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

6

УРИВКИ З ПОЕМИ МИКОЛИ БУЧКА

8-9

СКАРБИ І ОДНОДЕНКИ

12

НОВИНКИ ЖІНОЧОЇ ПРОЗИ

14

— Як нині зберегти базові культурологічні цінності як основу української нації? Яка роль у цьому Національної спілки майстрів народного мистецтва?

— Сьогодні, як і двадцять років тому, ситуація в культурі, мистецтві неспокійна. Бо наші так звані духовні лідери, які взяли на себе відповідальність за національне відродження, взагалі не усвідомлюють сутності тих базових цінностей, які мали бути фундаментом розвитку будь-якої демократичної держави. Ви подивіться, як наші колеги розуміють пріоритетність збереження художньої культури нації. За роки державного керівництва Ющенка, кількох віце-прем'єрів із гуманітарного сектора я зрозумів, що вони не усвідомлюють основного: як впливає художня народна творчість на збереження етнопам'яті, українського народу, нації. Світогляд українця здавна базувався на художніх речах, починаючи із витоків орнаментики. І сьогодні майстри із Закарпаття, Луганщини, Донеччини творять ці архайчні орнаменти вишивки за давньою традицією. Вишиванка чітко вирізняє нас із-поміж інших народів. Це сакральні речі, а ми до них ставимось несерйозно. В Україні нас роз'єднує розуміння базових цінностей. Для однієї провладної партії цінності базуються на досягненнях, надбаних за часів Російської імперії, для іншої — за часів Хмельницького й Мазепи. І ці речі не дають нам можливості об'єднатися. А чому в Україні немає однієї української партії, яка б будувала українську національну державу?! Поки наша культура не буде базуватися на єдиних національних цінностях, не буде консолідації, не буде в нас єдиної еліти, яка б вела цей народ і державу до кращого життя, до кращого майбутнього.

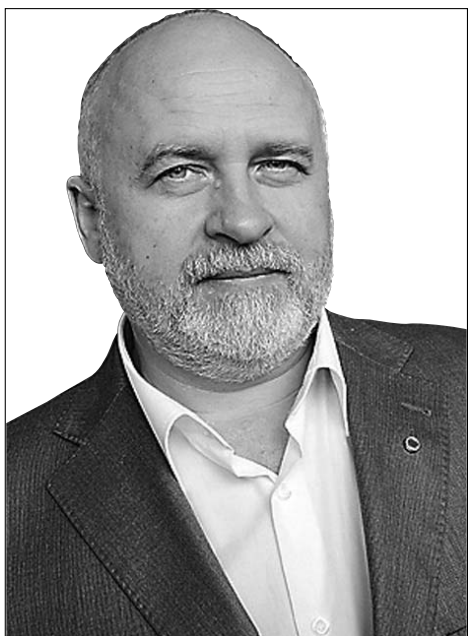
Я впевнений, що галузь традиційної культури — найпріоритетніша. Років три-чотири тому готувалася Дорожня мапа культурного розвитку в Україні, і нам вдалося підняти ідеологічний статус галузі народного мистецтва на другу позицію після мови, тому що мова, якою ми спілкуємося, і художня мова — це нероздільні підвалини. Основний масив мови базується на предметному світі. Ось це вироби з дерева, це вишивка, це кераміка, це народне малярство... Тоді ця мова жива. За останні роки ми бачимо, що зі знищенням художніх промислів втрачається величезний масив мови.

Ніхто нам не допоможе, якщо ми самі не створимо собі ті умови існування в цій державі, які могли б показати сусіду, що ми розумні, що ми зберігаємо свої традиції, виховуємо нові покоління патріотичних українців.

— Національна спілка майстрів народного мистецтва мала низку проблем, зокрема з приміщенням... Які найбільш чіткі спілчанські проблеми на сучасному етапі?

— Нині нічого втісного немає, ситуація в галузі художніх промислів зовсім не радує, вся система фактично знищена. Прийнятий “Закон про народні художні промисли”, підписано “Державну програму збереження, відродження і розвитку художніх промислів”, але уряд Тимошенко програму поховав. Не можна спекулювати на святих речах, як не можна грати на цвинтарі на баяні. Програму не профінансували, і ми вимагали підтримки у Василя Вовкуна, колишнього міністра культури, він нас підтримав але нічого не було зроблено. Програма не розвивалася. Зроблено лише те, що завжди впроваджувала Національна спілка майстрів народного мистецтва, зокрема масові заходи, виставки, видавничі діяльність. Це те, що ми традиційно робимо, без чого не може розвиватися народне мистецтво. Щомісячно у нас відбувається зміна експозиції виставок, постійно корегуємо, який вид мистецтва підтримати. Ми хочемо запропонувати Міністерству культури робити обласні мистецькі звіти художніх виставок. Цікава традиція була в Українському домі, започаткована кілька років тому — “Мистецтво одного села”, ідея обласного центру народної творчості Вінниччини. Наша спілка з Міністерством культури хотіли започаткувати такий огляд раз на три роки, щоб кожна область могла показувати звітні виставки. Вони б давали можливість інтенсивно працювати митцям і звітувати про свою роботу. Ми робимо дві-три всеукраїнські виставки.

А щодо влади, то вона не зрозуміла важливості питання відродження. А за цим іде деградація суспільства, зникнення держави. Щоб вивчитися на майстра, необхідно мінімум 15—20 років. Майстер — носій культури.

Євген ШЕВЧЕНКО: «В УКРАЇНІ НАС РОЗ'ЄДНУЄ РОЗУМІННЯ БАЗОВИХ ЦІННОСТЕЙ»

Чи збережений інтерес до споконвічного, автохтонного в Україні?! На це запитання відповідь доволі прозаїчна. Протягом років незалежності з етномистецької мапи зникли цілі історичні центри народного мистецтва, втрачено десятки тисяч високопрофесійних майстрів... Про ці та інші проблеми розповідає голова Національної спілки майстрів народного мистецтва Євген ШЕВЧЕНКО.

Це зрозуміли японці, китайці, індійці, бо якщо в них забрати народне мистецтво — то все, у них нічого не буде. Ні одягу, ні кераміки, строю, військових обладунків, вони не зможуть показати себе.

Коли немає злагоди в домі, коли за залишковим принципом фінансуються спілки, виділяються копійки, як же втриматися на плаву?! І так було всі 20 років незалежності. Отаке варварське ставлення до національних творчих спілок, бо вони не виступають за якісь політичні партії. Хоча законом про національну спілку чітко визначено, що ми займаємося винятково професійною діяльністю. Ми не маємо права втручатися у політичне життя. Ще одна проблема у нестабільності преференцій, які затверджують спілкам на рік-півтора-два. Зараз із художника, майстра народного мистецтва гребуть такі ж гроші, як із підприємця.

Також актуальна проблема з приміщенням Спілки народних майстрів. Ми довго боролися з “молодою командою” Черновецького, проте вистояли, і дуже сподіваємося, що нам передадуть це приміщення у власність.

— Як Ваше бачення шляхів розвитку народного мистецтва? Зокрема які напрями успішно розвиваються, а які потрібно відроджувати?

— Колись працювало до 20 підприємств у галузі народних художніх промислів, до 100 тисяч майстрів. Ця система знищена, залишилася лише Національна спілка народних майстрів (700—800 майстрів), це при тому, що ми працюємо більше 20 років як національна творча організація. За 22 роки відійшло у засвіти багато талановитих майстрів. А у 80 років не кожен майстер зможе працювати на таких складних художніх виробництвах, як кераміка, скло, метал. Але за цей час ми виховали і молоде покоління: сьогодні відроджується писанкарство, традиційна народна лялька (40—60 майстрів працюють у цьому жанрі), багато молоді в гуртках розвивають ці види мистецтва. Цікавий осередок із художнього різьблення по дереву в Новгороді-Сіверському Чернігівської області, де працює ціла плеяда майстрів, зокрема Анатолій Колошин, заслужений майстер народної творчості України, якому виповниться цьогоріч 70.

Нас турбує така галузь, як художня кераміка, особливо там, де вона традиційно побутувала: Бубнівка на Вінниччині, Опішня на Полтавщині, де залишилося кілька майстрів. А колись це були великі осередки, де працювали сотні майстрів. Чи взяти Косів, тільки на підприємстві “Гуцульщина” працювало до 4000 майстрів, а сьогодні там виробляють вікна. Оце обличчя народних художніх промислів. Чи унікальний осередок вишивки Клембівка на Вінниччині, де працювало більше 100 вишивальниць і килимарниць, то зараз 3—5. На початку XX століття у Чикаго було два спеціалізованих магазини, де продавали винятково вишивку з Клембівки. Але немає жодних зусиль від районної, обласної влади, щоб там зробити центр народного мистецтва, започаткувати там школу, заснувати музей! Ми не можемо пробитися до чиновників, а без них нічого не зробиш. У цю галузь треба вкладати кошти. Спілкуючись з послом Ірану, запитав у нього: “Як у вас розвиваються художні промисли, народне мистецтво, наприклад, килимарство?” Він роз-

— А найцікавіші майстри?

— Було присуджено три Шевченківські премії унікальним майстрам. Це майстер дерев'яної скульптури Василь Сідак із с. Середнє на Закарпатті (2008), майстер народного малярства Ігор Наконечний із с. Трипівка (2009) та майстер у галузі килимарства Степан Ганжа з Києва (2010).

Також у нас багато заслужених майстрів, зокрема за останні кілька років нам вдалося підтримати заслужених майстрів Михайла Оनाцька, Зою Пасічну, Олександра Вільчинського, Світлану Ігнатченко, Леоніда Нагірняка, Андрія Каменецького та інших.

— Як наблизити народне мистецтво до молоді в час нестачі, втрати інтересу до свого рідного, девальвації цінностей?

— Найбільша проблема у тому, що на телебаченні немає жодної мистецької, навчально-освітньої програми. Програми на зразок “Плеяди”, яку вела Лисенко у 90-х роках, де можна було побачити цікавих особистостей, почути творчу еліту. Нікому не вигідно, щоб суспільство розвивалося духовно. Майстри, художники несуть чисте джерело, просвіту, показують ті цінності, на яких формувалося не одне покоління українців. Приклад молоді має показати саме творча інтелігенція. Ось просте запитання: чи в багатьох родинах так званої української інтелігенції розмовляють українською мовою?!

Вагоме досягнення часів незалежності — етно-фестиваль “Країна мрій”, який започаткував Олег Скрипка. Тут молода українська душа може побачити й почути те, що запрограмоване на генетичному рівні поколіннями. Тільки через таку форму можна донести молоді, що одягати національний стрій, слухати українську пісню, мову — це модно, сучасно.

Нам вдалося отримати три молодіжних гранти у галузі народного мистецтва — це перемога. Зараз чекаємо указ президента, щоб започаткувати 80 молодіжних стипендій у галузі народного мистецтва. Тоді ми зможемо підтримати найвидатніших майстрів зі всіх регіонів такою стипендією. Восени буде Всеукраїнська виставка, де ми активно залучатимемо молодь до народного мистецтва.

— Нещодавно Національна спілка майстрів народного мистецтва видала спеціальний альманаху “Народне мистецтво” до 360-річчя утворення Козацької Держави. А ще щось видавали?

— Це спеціальний випуск альманаху, де ми спробували показати в синтезі особливості культури, мови, звичаїв, народного мистецтва за часів козаччини, тобто показати цілісність такого явища як козацтво. Журнал “Народне мистецтво” популярний серед творчої молоді, яка навчається у художніх ВНЗ. Намагаємося інформувати молодь через ЗМІ. За останні п'ять років започатковано серію мистецьких видань “Видатні майстри українського народного мистецтва”, де представлено творчість таких майстрів, як Євгенія Генік, Віктор Наконечний, Марія Буряк, Василь Завгородній, Василь Сідак, Михайло Онацько.

Започаткували другу велику серію “Скарби українського народного мистецтва”, яка дуже популярна і виходить у двох форматах. Побачили світ унікальні альбоми Анни Собачки-Шостак, Марфи Тимченко, Володимира Титаренка та інших. Щороку виходять мистецькі звіти Всеукраїнського молодіжного симпозиуму в Чигирині. Восени проведимо Всеукраїнську виставку на крашій твір року, аби майстри з регіонів мали можливість продемонструвати свої твори. І вже потім ми аналізуємо, який вид мистецтва у нас успішно розвивається, а який має проблеми.

— Сьогодні чимало виробів під виглядом українських завозиться із-за кордону, зокрема з Китаю. Конкурувати продукції українських народних майстрів з імітованим під українське все важче...

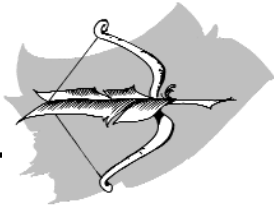
— Та література і журнал, який ми видаємо, за 20 років багато зробили для просвіти, для того, щоб люди зрозуміли первинне мистецтва, збережені народом. До теми кітча ми звертаємося, залучаємо фахівців, музейних працівників, мистецтвознавців для того, щоб вони пояснювали читачам, де мистецтво, а де підробка. Є речі, які продають на туристичних об'єктах. І ця інтервенція розвиватиметься, бо тут задіяні величезні кошти, це боротьба світогляду, боротьба галузей і великий тиск на майстра і на мистецтво.

Спілкувалася
Уляна ВОЛІКОВСЬКА

повів, що в них усе це на державному рівні: тільки від виробництва персидських килимів держава отримує 900 млн доларів. І це в період економічної кризи!.. І таких прикладів багато: Малайзія, Китай. А українським майстрам держава не дала особливих пільг, не дала законодавчої бази, нормативно-правової, не зберегла систему народних художніх промислів, не зберегла династії, художні традиції, ті майстри, які були сильні і здорові, постаріли. А молоді, розуміючи, що нікому непотрібна їхня творчість, просто не займається народним мистецтвом, народними промислами.

У нас залишилося тільки Петриківське декоративне малювання, де працює колектив майстрів (десь 20—30) з надомниками. Локально майстри об'єднані винятково в наших регіональних осередках. Київський — близько 120 членів, Косівський — близько 50, Запорізький — 45, Черкаський — 27-28. А таких автентичних територій, як Петриківка, майже не залишилося.

“Історія є рівнодіюча всіх духовних сил і здібностей народу”.
Олександр Довженко

НАЦІОНАЛЬНА ПАМ'ЯТЬ ЧИ ПОСІБНИК ДЛЯ КРОСВОРДІВ?

На запитання нашої газети відповідає історик, автор книги “Ключ до історії України” (2005), посібника для студентів і викладачів загальноосвітніх шкіл “Історія України” (2010) Олександр ПАЛІЙ.

— **Пане Олександр, чому й досі немає результатів у написанні методологічного посібника для вчителів історії, створити який обіцяв Дмитро Табачник? Чи не тому, що ніяк не виходить із написанням якогось “спільного” українсько-російського підручника з історії?**

— Причини конфузу в написанні “спільного підручника” нещодавно пояснив директор російського Інституту загальної історії академік Олександр Чубар'ян. За його словами, досі всі спроби зі створення підручників, де було б викладено історію компромісно, “з тріском провалилися”: “Написати підручник неможливо — поляки з німцями вже 20 років намагаються це зробити”.

Річ у тім, що історія як наука пов'язана з цінностями й інтересами спільнот. Це — загальноприйняте уявлення історичної науки, яка розуміє об'єктивну приналежність істориків до спільнот і систем цінностей.

Найприродніше історію України треба писати з точки зору українського народу. Погляд на українську історію з Росії буде зовсім іншим. Приміром, для українців, які знають свою історію, московський цар Петро I є тираном, садистом, винишувачем мирного населення Батурина, Лебедина та десятків інших міст і сіл України, нищителем Запорізької Січі, підступним вбивцею української старшини, сино-вбивцею, руйнівником Церкви. Для росіян Петро I, навпаки, цар, що перетворив Московію на державу з серйозним міжнародним значенням у Європі, переможцем шведів, прорубувачем вікна у Європу, борцем з архаїчними звичаями.

Найцікавіше, що й українська, і російська точки зору правдиві. І для історичної науки, яка вимагає достеменності фактів, але припускає свободу інтерпретацій, це нормально.

Так само й на гетьмана Івана Мазепу російська історіографія дивиться як на людину, що зрадила своїм зобов'язанням перед царем. А українська — як на лю-

дину, яка у вирішальний момент поставила свою відданість Україні і її народу вище за все інше.

— **Чи можна якось узгодити, примирити ці точки зору?**

— Примирити можна лише за умови, якщо українці чи росіяни відмовляться від своєї ідентичності, або спільно візьмуть якусь третю точку зору.

— **Нині модно дивитися на історію з точки зору загальнолюдських цінностей, які дехто називає західними.**

— Самих росіян, як правило, такий підхід не влаштовує. Адже так історично склалося, що їхня держава досить часто виступала в ролі тирана, а загальнолюдські цінності тиранів не жалують. Тому прихильників цих цінностей у Росії часто зневажливо таврують “общечеловеками”. Це є ще одною причиною неможливості не те що спільного, а навіть схожого погляду на історію.

Значна частина російської еліти принципово не може уявити, що інші народи мають право на власні інтереси і власних героїв, які ці інтереси захищали. В такій системі координат героїзм вимірюється не звитягою, а винятково корисністю для Кремля, без згоди якого героїв не буває. Тому, щоб написати спільний посібник з історії з Росією, необхідно відмовитися від права України на власну точку зору. Що означає відмовитися від права України на існування.

— **Але яка ж державна влада відкрито заявить про відмову від державності...**

— Звичайно, зробити це без скандалу не вийде. Нинішній владі необхідно буде або виставляти себе як динозаврів із підручником історії ВКП(б) за пазухою, або сором'язливо згорнути затію. До останнього влада явно не готова, тому пішла тихцем, — викреслюючи з підручників для дітей вкрай важливі для України події: Крути, Голодомор, Мазепу, Батурин тощо. Усе це відбувається під заяви президента, що “історію повинні писати не політики, а історики” та цілком проти-лежні зізнання самого Табачни-

ка, що він “сам особисто вичитуватиме підручники”.

— **Замість висвітлення історії, розкриття історичної правди знову вводять “білі плями”?**

— Виключення з історії важливих тем — випробуваний віками метод фальсифікації історії. Як сказав Олександр Герцен “російський уряд, немов зворотне провидіння, влаштовує до кращого не майбутнє, а минуле”.

Натомість у своєму щоденнику український кінорежисер Олександр Довженко писав: “Єдина країна в світі, де не викладалася в університетах історія цієї країни, де історія вважалася чимось забороненим, ворожим і контрреволюційним, — це Україна. Другої такої країни на земній кулі нема”.

...Ніхто не хотів вчитися на історичному факультеті. Посилали в примусовому плані. Професорів заарештовували майже щороку, і студенти знали, що таке історія, що історія — це паспорт на загибель. Але що ж таке історія? Історія є рівнодіюча всіх духовних сил і здібностей народу”.

За радянських часів із підручників з історії України не можна було зрозуміти нічого, що ж насправді відбувалося в Україні, крім кількості випущених тракторів і дат партійних з'їзді. Щороку в УРСР десятки тисяч випускників із дипломом “Історія” не мали найменшого уявлення про історію землі, на якій вчилися.

Історія СРСР була сумішшю самовихваляння з “білими плямами”. Це були не посібники з історії, а посібники з приховування історії. Такими їх намагаються зробити й сьогодні. Проте є зброя, сильніша за історичні наклепи, — це історична правда. А мова правди проста.

— **Нам не вперше диктують “нашу історію”?**

— Деякі іноземці безпardonно присвоїли собі право вказувати Україні, як їй ставитися до самої себе. Колись візантійський імператор спробував вказати князеві Святославу, що для князя корисно, а що ні, за що був піднятий ним на відвертий глум. Схоже, це єдино правильне ставлення до такого нахабства.

Не потрібно мати жодних ілюзій щодо мети вилучення з підручників. Для того щоб знищити народ, першою вбивали його пам'ять. Один із лідерів фашистської Німеччини Геббельс стверджував, що варто позбавити одне покоління знань про історію, і народ перетвориться на натовп, із яким можна робити все, що завгодно.

Усе це робиться сьогодні задля того, щоб підвищити вразливість України до зовнішніх впливів, зменшити готовність громадян захищати свою країну і цим підірвати її життєздатність у стратегічній перспективі. Метою

є перетворити українців у безвільних “хлопчиків для биття” для всіх, кому не лінь.

— **Нині вдаються до нових методів спотворення історії?**

— Оскільки прямо заявити мільйонам українських дітей і їхнім батькам, що українську історію слід розглядати з башт Кремля, нова влада не може, вона вдається до вигадкування “обхідних маневрів”. Зокрема пропонується викинути з підручників поняття “спільного інтересу нації” й урівняти в моральній оцінці героїв визвольних змагань зі зрадниками й відступниками. По суті, це означає вибивання ґрунту з-під ніг будь-якої історії. У свідомість українців закладають установку, що можна обійтися без власної держави, а політичні й економічні поступки на користь сусідів заради чийось меркантильних інтересів цілком вписуються у “багатовимірну правду”.

— **Дедалі ширше пропагується так званий “антропологічний” підхід до історії, тобто прагнення поставити в центр історичних процесів людину.**

— Міносвіти у своїх концепціях справді проштовхує цей “антропологічний” підхід до висвітлення історії. Ось, наприклад, як пише про нього один наближений до влади історик: “На мій погляд, шкільна історія могла б бути більш антропологізованою, ніж героїзованою. Тоді вона стане однаково цікавою і в Луганську, і в Івано-Франківську, і в Одесі, і в Сумах. А поки у вітчизняних підручниках ви побачите суцільну боротьбу українців за державу і нічого, крім історії “державотворення”. В підсумку поза Валуєвським циркуляром та козацькими звичаями під Хотиним діти не знають, ані коли українським степом пройшов перший паротяг, ані коли на столі киян з'явився цукор”.

Тобто унікальні уроки історії, за які народ заплатив потоками крові, намагаються підмінити інформацією, корисною для розв'язання кросвордів.

Історія — це значно більше ніж дати. Як кажуть англійці, сторінка історії коштує підручника логіки. Історія не дає зникнути урокам, які бере для себе кожне нове покоління, вона, по суті, є союзом між живими, мертвими і ненародженими. Пам'ять про минуле допомагає людям глибше зрозуміти сучасність, усвідомити своє місце у світі, більш ясно прогнозувати своє майбутнє. У той же час, безпам'ятство — чи не головна причина історичних бід та невдач. Історія любить повторюватися, особливо, якщо не вивчені її уроки. Українцям пропонують штучно позбавити себе в майбутньому героїв. Учень, вихований на таких принципах, ставши дорослим, буде безвільно пасувати перед зовнішнім тиском, не стане захища-

ти рідну землю. Тому що завжди можна знайти виправдання: мовляв, я теж “люблю Україну, але по-своєму, по-зрадницьки”.

— **Людство наплодило собі силу-силенну історичних міфів.**

— Історія має розповідати, а не доводити. Вигадування героїв є так само шкідливим, як і їхнє замовчування. Воно додає присмаку фальші всій історії. Російська імперія і СРСР навігадували собі історії, а тепер її нащадки не знають, що з тим усім робити в інформаційному суспільстві, де кожна брехня мов під рентгеном.

Нині Росія окремими публікаціями та заявами високопосадовців про близькість із Фінляндією “намацує” ґрунт для зміни слов'янофільської історичної парадигми. Остання, крім того, що не дає відповідей на питання ідентичності Росії, ще й політично вищерпала себе, бо ж слов'янські народи переважно в НАТО і ЄС.

Ось, наприклад, як пише про це фінський дослідник Кай Муррос: “Я глибоко переймаюся тим фактом, що фіни і росіяни фактично є одною величезною нацією...”

Визнання фінно-угорського походження могло б допомогти росіянам по-іншому поглянути на свою ідентичність, але я сподіваюся, що це буде зроблено природньо й органічно, тому що я справді розумію, що штучні ідентичності на зразок *НОМО SOVIETICUS*, не можуть існувати довго і ведуть у підсумку до морального краху.

Визнання фінно-угорського походження могло б підсилити російську ідентичність найпозитивніше і замість того, щоб бути штучною конструкцією, створеною іноземними інтелектуалами, воно могло б стати природньою реалізацією і привести до згоди з самим собою”.

— **Яке значення має історична пам'ять народу?**

— Як людина без пам'яті є цілком безпорадною, так і народ без історичної пам'яті є приреченим на повторення історичних помилок. Тим часом, першоджерела з української історії досі не перечитані навіть у вітчизняних архівах, не кажучи про європейські, російські, турецькі...

Водночас нині українські історики, на щастя, не мають проблем, які спіткали “писателів” “спільної історії”. Їм немає потреби намагатися одночасно вирішувати невирішуване: сподобатися іноземним урядам, і не бути при цьому дурнями, брехунами і ворогами в очах свого народу. Щоб написати українську історію, треба ретельно вивчити всі можливі джерела, “не минати ані титли, ніжє тії коми”. І подивитися, що все це означало з точки зору учасників тих подій та означає з точки зору України і її народу.

Спілкувався
Петро АНТОНЕНКО

Юрій ДОЦЕНКО,
письменник, член Національної
спілки письменників України,
м. Донецьк

УКРАЇНСЬКИЙ ПІКАССО

Фахівцям, поціновувачам справжнього високого мистецтва давно відомі неповторні твори цього універсального майстра-інтелектуала, якого у світовому колі малярства, не без підстав, шанобливо називали й називають — “український Пікассо”. А ось широка вітчизняна аудиторія, на превеликий жаль, мало обізнана з творчою біографією і багатою художньою спадщиною нашого земляка зі Слобожанщини, який, попри широке світове

Вітраж О. Заливахи,
що знаходиться у музеї м. Дружківки

визнання, залишався в житті і творчості особистістю, що зростає з рідного народу, ввібравши в себе найкращі національні традиції.

А ще постать Опанаса Заливахи цікава і знакова для нас тим, що його творча доля пов'язана з донецьким краєм. Сьогодні, уже після смерті, художник своїми прекрасними роботами повертається до нас, зокрема, на Донеччину, у невеличке робітниче містечко на стародавній козацькій річці Тор — Дружківку.

ВІД ГУСИНКИ — ДО ВИСОТ ГОСПОДНІХ

“На світ я народився в селі Гусинка, що на Харківщині, в 1925 році. Нещодавно був там. Заливах у селі вже немає... А рід мій — від бродячих майстрів-малярів. Певне, є і козацьке коріння”, — згадував згодом художник.

Та на Батьківщині, в рідній Україні маленькому Опанасику судилося жити недовго. Його дитинство випало на жаливий Голodomor 30-х років. Щоби врятувати сім'ю, дітей від смертельного лиха, батько єдиний із села спромігся вивести родину з геноцидної зони на Далекий Схід — історичний для українців Зелений Клин. Там, серед земляків, Заливахам вдалося вижити, звести на ноги, подолавши величезні труднощі. До малярства сина Опанаса заохотив батько-коваль, який кував із заліза не лише підкови, а й робив справжні витвори мистецтва. Саме він і помітив у свого кмітливого нащадка, як кажуть, творчу жилку.

Спочатку сімнадцятирічний Опанас вступив до художнього училища в приамурському Благовіщенську. Далі навчався у середньоазійському Самарканді, підмосковському Загорську, похмурому Ленінграді.

З академії, де колись навчався великий український поет і

ЙОГО ВЕРТИКАЛЬ

Наша оповідь — про життєвий і творчий шлях відомого українського художника, колишнього політв'язня, лауреата Шевченківської премії із козацьким прізвищем — Опанаса ЗАЛИВАХУ.

художник Тарас Григорович Шевченко, 1947 року майбутнього лауреата Кобзарєвої премії вигнали за те, що він проігнорував якісь офіційні вибори. Це був перший, але не останній, свідомий конфлікт Опанаса Заливахи, що мав незалежний козацький характер, національну свідомість, із тоталітарним режимом, імперсько-радянською системою.

Аж після смерті Сталіна його знову поновили в академії. Після успішного закінчення навчання, молодий художник Опанас Заливах на решті повертається в рідну Україну, яку змушений був покинути майже двадцять років тому. Працює в Івано-Франківську. У цей період свого життя він, як сам зізнався опісля, усвідомлено і наполегливо починає пошуки свого національного коріння — в житті, в творчості, щоби твердо відповісти на три головні питання: хто він, звідки і куди?

Опанас відвідує Львів, Київ, що були осередками народження нової української генерації. Тут близько знайомиться зі своїми однодумцями, здебільшого — ровесниками. Серед них — мужній правозахисник, поет із Луганщини Іван Світличний, талановита художниця з Києва Алла Горська. Зав'язуються добрі стосунки з нині добре відомими Україні — філософом Євгеном Сверстюком, літературознавцем Іваном Дзюбою, правозахисником Михайлом Гринем, поетом Іваном Драчем та іншими представниками тоді ще молодого національного творчої інтелігенції. Пізніше Опанас Заливах познайомився і затоваришував із майбутнім Героєм України (посмертно), її боєм і гордістю Василем Стусом. До речі, багато років опісля художник написав портрет поета-страдника й талановито-гостро проілюстрував його посмертну книгу “Вікна в позапростір”.

У нових друзів О. Заливах бере літературу самвидаву. Не лише одноосібно знайомиться з суворо забороненими системою правдивими творами, а й розповсюджує їх. Така активна діяльність не могла пройти повз увагу пильного і жорстокого КДБ, лякливої до правди влади. Опанаса Заливаху заарештовують і на п'ятирічку спровод-

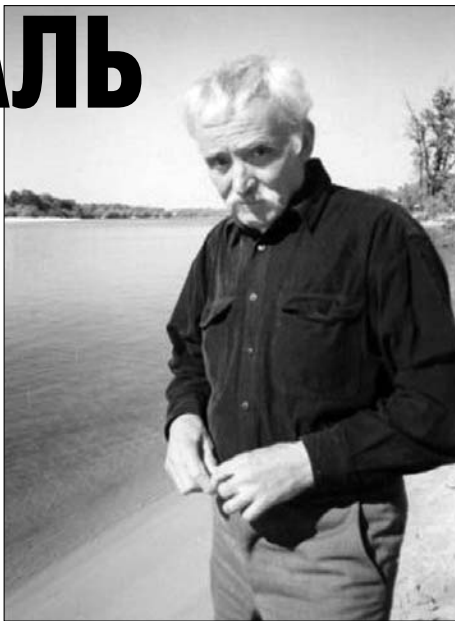
жують у мордовські концтабори.

Важке тривале перебування у неволі художник переніс по-філософськи мужньо. Навіть за ґратами не припиняв працювати. У нелюдських табірних умовах йому вдалося створити і переправити на волю серію екслібрисів для своїх друзів. За допомогою кулькової ручки заповнив документальними малюнками свій захлавлений маленький блокнотик (пригадуєте, як творив в аральському засланні Шевченко). Друзі не забували Опанаса, надсилали листи, літературу. Багато читав. Та головне — осмислював своє життєве кредо, подумки виробляв свій подальший художній стиль.

Після звільнення О. Заливах плідно і напружено працює, удосконалюється як майстер. Не зупиняючись на досягнутому, він завжди у творчому пошуку. Користується беззаперечним авторитетом — як художник, повагою — як людина. Та лише 1988 року відбулася його перша персональна виставка, яка офіційно відкрила Україні талановитого, своєрідного автора, що достеменно відбувся як визначний митець. Опісля персональні виставки робіт українського художника з величезним успіхом проходили у багатьох країнах світу.

Уже в незалежній Україні, 1993 року Опанаса Заливаху було нагороджено Національною премією імені Т. Г. Шевченка, премією імені В. Стуса, що стало безперечним визнанням його непересічного художнього таланту, непохитної життєвої позиції.

Останній період творчості Опанаса Заливахи, що пішов із життя 2007 року, фахівці охарак-

теризували як “вертикальний”. Що це — художня філософія? Сам автор так званих вертикальних ліній відповідав-пояснює, що для нього — вертикаль означає велике дійство: єднання неба і землі. Адже ще в давній українській народній коляді зафіксовано навіки: “Небо і земля нині торжествують!”

У своїх останніх творах, що спонукають нас до глибинних роздумів, пензлем і фарбою, простором і лініями автор намагався показати єдність протиріч нашого складного, неоднозначного буття, неосяжного загадкового космосу, художньо занотувати цей зв'язок між земним і небесним.

Ось так митець Опанас Заливах, гідний нащадок славних українських козаків, став невід'ємною складовою цього вічного єднання, вертикально піднявшись душою і розумом від батьківської чорноземної землі до небес Господніх...

ДРУЖКІВСЬКА ПРОПІСКА

Резонно запитайте, а до чого тут Донеччина? Що поєднує донецький край із творчим шляхом відомого українського художника Опанаса Заливахи?

Із листа до нього Алли Горської, датованого 1966 роком, дізнаємося, що О. Заливах “не

зміг взяти участі в монументальному комплексі “Школа”, за чим і шкодує”. Йдеться про мозаїчне оформлення школи № 5 м. Донецька (нині ліцей “Меркурій”), здійснюваного творчою бригадою з Києва, до складу якої входили згадана вище А. Горська, її чоловік В. Зарецький, художники Г. Зубенко, Г. Марченко, Г. Синиця та інші.

І все ж Опанас Заливах працював на Донеччині! 1980 року створив вітраж для одного із сільських будинків культури в Добропільському районі області. Цей факт офіційно підтверджено, є відповідний документ про виконану художником роботу. Та з невідомих причин цей масштабний твір О. Заливахи так і не було виставлено,

хоча він і розрахований на масового глядача радянських часів. І ось майже через чверть століття на покинуті, запилені квадратиком кольорового скла випадково натрапив колекціонер із Дружківки, і цікава художня композиція через багато років знову побачила світ. За допомогою меценатів-патріотів Євгена Шаповалова, Володимира Дуди та міської газети “Наша Дружківка” (редактор Євген Фіалко), твір видатного майстра став надбанням місцевого художнього музею. Нині триває копівка роботи з реставрації, компонування та встановлення вітража, адже підготувати його до експозиції — це непросте річ. Та й без допомоги фахівців тут не обійтись.

Звичайно ж, мати у невеличкому містечку, яким є сучасна Дружківка, роботу такого визначного майстра — це велика гордість і відповідальність (шкода, що цього, певно, ще не усвідомила місцева влада). Та ця масштабна робота Опанаса Заливахи на донбаську тему безцінна ще й тим, що жодного із його вітражів, як вважають спеціалісти, на сьогодні не збереглося. Найвідоміший із них (у співавторстві з Аллою Горською та іншими майстрами), присвячений Тарасу Шевченку і встановлений у Київському університеті, за наказом влади був розбитий ще до його відкриття 1964 року. Залишилися лише ескізи цієї монументальної композиції.

Тож саме в донецькій Дружківці сьогодні знаходиться єдиний у своєму жанрі і стилі твір видатного українського художника “Рідний край”, про що свідчить і офіційний висновок спеціальної експертизи, проведений Національним музеєм імені Шептицького у Львові влітку 2009 року: “За масштабом мистецького трактування та унікальністю мистецького вираження, єдиний вітраж Опанаса Заливахи на сьогоднішній день має бути занесений до державного реєстру культурного надбання України”. Певен, що вже найближчим часом усі охочі зможуть ознайомитися з цією унікальною роботою Опанаса Заливахи.

КОЗАЦЬКІ ЕСТАМПИ ЗІ СЛОВ'ЯНСЬКА

А нещодавно знайдено ще один “донецький слід” у творчій долі відомого українського художника. Стараннями молодого історика-краєзнавця Олександра Добровольського зі Слов'янська виявлено понад 20 рідкісних естампів і листівок роботи Опанаса Заливахи. Автор адресував їх місцевому мешканцю, колишньому слюсарю Дружківського машзаводу Анатолію Свердюку. Той свого часу був засуджений на десять років позбавлення волі за антирадянську агітацію. Певне, за колючим дротом вони й познайомилися, затоваришували на все життя, довго листувалися.

Ці невеличкі за розміром твори Опанаса Заливахи, наскрізь пройняті козацьким духом, національними мотивами, віднині зберігатимуться в музеї видавництва “Смолоскип”, що в Києві, а їх копії — у музеях Донеччини.

Ось так, по смерті художника до нас доходять його досі невідомі творіння. Вони — як послання митця із вічності, як заповідь триматися свого родового, козацького коріння, рідної землі.

Естампи Опанаса Заливахи, знайдені у Слов'янську

Президентів України В. Ф. Януковичу

Високоповажний
пане Президенте!

Ось уже водинадцять проведено Міжнародний конкурс з української мови ім. П. Яценка. Досі десять конкурсів Ліга українських меценатів проводила разом із Міністерством освіти і науки (як офіційні співорганізатори) та за участі Міністерства культури і туризму, Міністерства оборони та Міністерства закордонних справ. Нинішній же відбувався за подиву гідної ролі Міністерства освіти і науки, молоді та спорту, яке віроломно, без дотримання належних юридичних формальностей, вийшло з числа засновників та організаторів конкурсу і милостиво дозволило, щоб конкурс проходив “за погодження” з ним. Це ненормальна, безглузда ситуація, бо:

1. Досі конкурсом безпосередньо опікувався кожен із очільників освітянського міністерства (Василь Кремень, Валентин Зайчук, Станіслав Ніколаєнко, Іван Вакарчук) та відповідальні працівники Міністерства з відповідним колом службових обов’язків.

2. Конкурс морально патрунували президенти держави (Леонід Кучма, Віктор Ющенко) і це було б не дуже логічним, якби одним зі співорганізаторів не було саме освітянське міністерство.

3. Освітянський міністр Д. Табачник запропонував кваліфікувати конкурс ім. Т. Шевченка як альтернативу конкурсу ім. П. Яценка. Ми бажаємо всіх можливих досягнень конкурсу ім. Т. Шевченка, але ж він, як і кожна нова справа, ще має здобутися на такий широко відомий як конкурс ім. П. Яценка. На сьогодні це речі неперівнюваного масштабу — у мовному марафоні ім. П. Яценка беруть участь мільйони школярів, студентів, учнів профтехосвіти та військовиків. Він не випадково названий міжнародним, бо щороку відбувається у кількох десятках країн (Австралія, Азербайджан, Аргентина, Бельгія, Білорусь, Болгарія, Бразилія, Вірменія, Грузія, Іспанія, Казахстан, Канада, Китай, Молдова, Естонія, Португалія, Польща, Фінляндія, Росія, Словаччина, Чехія, Сербія, Туркменістан, Угорщина, Узбекистан, Румунія, Латвія, Литва, Словенія, Німеччина, Швеція, США та ін.). Цей престижний, популярний мовний турнір, за яким стоїть не тільки Ліга українських меценатів, а й уся патріотична громадськість України та світової української діаспори, став важливою сторінкою реальності українського життя і найбільшим українським проектом такого характеру в Україні й у світі.

4. Конкурс ім. Т. Шевченка не заакцентований саме на державній мові — його мета трохи ширша і він просто не може “відмінити” Міжнародний конкурс з української мови ім. П. Яценка. Це два різні важливі заходи.

5. Освітянська громадськість України й українська діаспора здивована тим, що міністр освіти хоче прийняти рішення, по суті, за всіх. Освітяни вважають цей конкурс і своєю кровною і воістину державною справою.

6. Міністр дезінформує громадськість, коли говорить, що Міністерство освіти не має коштів на конкурс ім. П. Яценка — “живих” грошей Міністерство на конкурс жодного разу не виділяло. Хіба що обласні органи влади фінансували харчування кількох десятків учасників конкурсу. Але ж це, сказати б, копійчані витрати. Щоправда, були президентські стипендії (їх — 14) абсолютним переможцям мовного марафону. Загальна сума витрачених на це грошей становила не більше 70—80 тис. гривень. Усі премії в конкурсі (а їх — понад 90) — премії меценатів. Як і кошти на адміністративні витрати.

Зважаючи на все це, звертаємося до Вас із проханням не тільки сприяти подальшому проведенню Міжнародного конкурсу з української мови ім. П. Яценка (до речі, ми завершили останній етап одинадцятого конкурсу), а й особисто патрунувати його. Це ж цілком логічно: конкурс, що має на меті піднесення престижу державної мови в Українській державі, підтримує Президент держави.

На наше глибоке переконання, така дорогоцінна націєтворча і державно важлива справа, як патріотичний мовний марафон імені П. Яценка, в кожній державі світу мала б потужну підтримку всіх структур державної влади. Віримо, що Ви, шановний пане Президенте, солідаризуєтеся з нами в оцінці цього амбітного проекту й сприятимете його успішній реалізації.

З повагою

Володимир ЗАГОРІЙ, президент Ліги українських меценатів, голова наглядової ради ЗАТ “Фармацевтична фірма “Дарниця”, доктор фармацевтичних наук, професор;

Михайло СЛАБОШПИЦЬКИЙ, голова координаційної ради конкурсу, виконавчий директор Ліги українських меценатів, лауреат Національної премії ім. Т. Г. Шевченка;

Іван ДРАЧ, Герой України, лауреат Національної премії України імені Тараса Шевченка, член Опікунської ради конкурсу;

Микола ЖУЛИНСЬКИЙ, академік Національної академії наук України, член Опікунської ради конкурсу;

Анатолій ДІМАРОВ, лауреат Національної премії ім. Т. Г. Шевченка, член Опікунської ради конкурсу;

Павло МОВЧАН, Голова Всеукраїнського товариства “Просвіта”, Народний депутат України, член Опікунської ради конкурсу”;

Любов ГОЛОТА, головний редактор газети “Слово Просвіти”, лауреат Національної премії ім. Т. Г. Шевченка, член Опікунської ради конкурсу;

Дмитро ІВАНОВ, лауреат Національної премії ім. Т. Г. Шевченка, член Опікунської ради конкурсу;

Михайло ВАТУЛЯК, голова асоціації видавців і книгорозповсюджувачів Львівщини;

Віктор БАРАНОВ, голова наглядової ради конкурсу, голова Київської організації НСПУ, головний редактор журналу “Київ”

11 лютого 2011 р.
№12/02-11

— Незабаром буде офіційно закрито одинадцятий Міжнародний конкурс з української мови імені Петра Яценка. Є інформаційний привід підсумувати й проаналізувати всі перипетії цього складного через віроломство очільника Міністерства освіти мовного марафону.

— Так, усе це треба нагадати. Бо дехто чув дзвін, а не знає, де він. Тому ще раз ретроспективно поновлю всю цю історію. Отже, 15 липня 2008 року Міністерство юстиції зареєструвало Міжнародний конкурс з української мови імені Петра Яценка, який (цитую документ) “проводиться згідно з Указом Президента України від 9.11.2007 №1078 “Про Міжнародний конкурс з української мови імені Петра Яценка” з 9 листопада до 20 травня щороку”. Засновниками конкурсу, які несуть відповідальність за нього, зазначено в документі, є Ліга українських меценатів та Міністерство освіти і науки України. Все всім зрозуміло. Якщо до цього юридичного акту конкурс Ліга українських меценатів проводила разом з освітянським міністерством, не перебуваючи в такому офіційному статусі, а просто як добрі партнери, то після реєстрації Мін’юстом вони стали мовби подружжя, яке несе відповідальність за спільне дитя — конкурс.

І раптом торік, якраз напередодні 9 листопада, коли має відбутися офіційне відкриття ХІ конкурсу, виконавчий директор Ліги Михайло Слабошпицький забив тривогу: Міністерство пускає конкурс ім. П. Яценка під укіс. Сюжет — у душі українофоба й авантюриста Дмитра Табачника. Чи ж можна назвати державним діячем такого міністра, який потоптав усі юридичні моменти. Кинув в обличчя мільйонам українських людей: Міністерство цей конкурс не проводить, бо так вирішив я, Дмитро Табачник. “Великий друг” українського народу, який, вірю, на тому світі в пеклі кипітиме в гарячій смолі, бо ж іще одного такого україноненависника, здається, у нас немає. І віддали на відкуп цьому україноненависникові національну освіту! І сьогодні, як казав президент Ліги Володимир Загорій, тільки лівий не висміє гореміністра.

Громадськість вибухнула гнівом на адресу Табачника після його заяв про торпедування конкурсу ім. П. Яценка й запровадження “свого” конкурсу ім. Т. Шевченка, який проходитиме під патронатом Президента В. Януковича. Громадськість звернулася до Президента й наголосила: міністр-українофоб ускладнює вагітні стосунки з українською діас-

МИХАЙЛО ВАТУЛЯК: «ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ — ЗА НАМИ...»

На запитання кореспондента відповідає віце-президент Ліги українських меценатів Михайло Ватуляк.

порою і патріотичною громадськістю в Україні.

Табачник дав задній хід, заявивши на одній із прес-конференцій, що він не проти конкурсу імені П. Яценка, але хай його проводить за погодження з Міністерством освіти Ліга українських меценатів.

— Чи є ще якісь істотні моменти в “Положенні...” про конкурс, зареєстрованому Мін’юстом?

— Є. Ось у п’ятому розділі “Положення”: “Фінансування підсумкового етапу Конкурсу здійснюється Міністерством освіти і науки України за рахунок коштів державного бюджету згідно з кошторисом, що складається кожного року, та організаторами, які залучаються до його проведення”. В реальності ж два конкурси, що відбулися після реєстрації “Положення” Міносвіти, як і всі попередні, не фінансувало, а тому коли Табачник інформував громадськість про те, що його Міністерству вже не під силу фінансувати конкурс імені П. Яценка, бо він розпочинає новий конкурс, то це було лукавство, оскільки “живих” грошей Мінос-

(голова Теодозій Андрушко), колишній інженер і журналіст Леонід Ліщина, головний редактор журналу “Вісті комбатанта” письменник Роман Колісник, також письменник Степан Горлач, Василь Мойсяк, Андрій Коморовський, Богдан Маців, Ігор Мірещкий, Лідія Палій, Михайло Рудзик (усі — Торонто, Канада), Оля і Юрій Татарки (США).

— Ми часто стаємо свідками того, як “видихаються” навіть найсерйозніші й дуже важливі проекти. Особливо — українські проекти. Здається, у нас не вистачає сил на “довге дихання”. Чи не станеться так із конкурсом імені Петра Яценка?

— Гадаю, цього не буде. Перше, цей конкурс справді потребуваний у суспільстві. За ним — молоді сили. А за ними — майбутнє. Не може бути, щоб у державі збайдужіли до державної мови. По-друге, відповідальність за долю цього патріотичного мовного марафону взяв на себе президент Ліги Володимир Загорій. Він — не політик, не кандидат у депутати. Конкурс йому не потрібен для іміджу чи для здобування голосів і симпатій. Меценат діє зі

віти на мовний турнір ніколи не давало: всі премії і всі службові витрати — від меценатів. Якби не Володимир Загорій із фармацевтичною фірмою “Дарниця”, головний меценат конкурсу, то цей проект одразу ж помер би. Освітянське міністерство не було фінансовим донором проекту. Словом, лукавить і лукавить міністр Табачник, шукаючи переконливі причини для того, щоб угробити таку важливу для українців справу, що служить піднесенню соціального престижу державної мови в Україні.

— Чи збільшується кількість меценатів конкурсу?

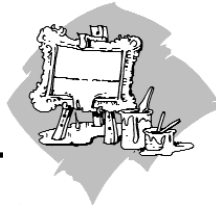
— Вона тримається на одному рівні. Переважна більшість благодійників, прийшовши зі своїми пожертвами, не полишають наш турнір. Серед них Фондація ім. Івана Багряного, Союз українок Австралії (голова Христина Сивенька-Бейлі, секретар Валентина Домазар), Крайова управа ветеранів дивізії “Галичина” в Австралії

своїх глибоких патріотичних переконань. По-третє, якщо ми зберегли конкурс навіть після диверсії Табачника, то це свідчить, що престижний і популярний мовний турнір, який є чимось значно більшим, ніж просто сюжет тестування з української мови, є і буде завжди. Колись до розуміння його важливостідоростуть і наші владці різного рангу і справді самовіддано заопікуються ним.

— А меценати моді можуть передати їм свою справу?

— Ні. І тоді меценати не полишать своє дітище, а так само активно підтримуватимуть його. За нами відповідальність за те, щоб він не маргіналізувався і не заформалізувався, а лишався яскравим взірцем консолідації здорових сил суспільства довкола тієї справи, яка увиразнює національні пріоритети.

Спілкувалася
Світлана КОРОНЕНКО

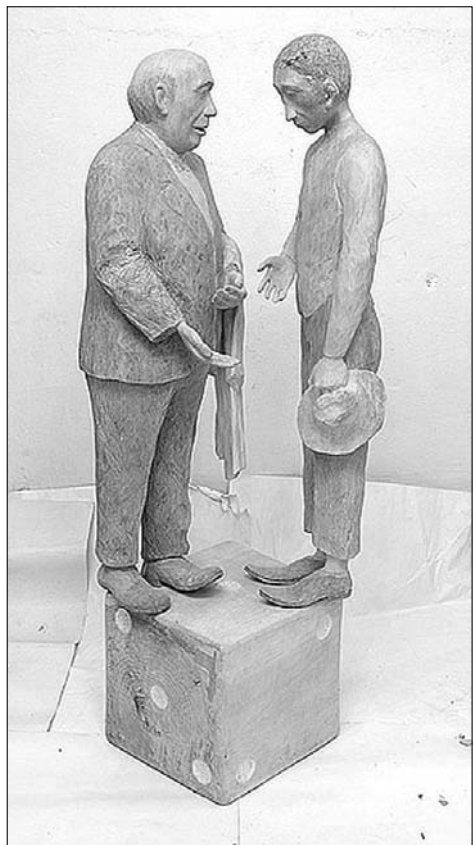
КРИХКІСТЬ МАТЕРІЇ

Леся КОВЕРЗНЄВА

Ще перед офіційним відкриттям Великого скульптурного салону, його куратор Олександр Соловйов назвав зал Дега ідеальною музейною експозицією. З ним не можна не погодитися. Багато “повітря”, гармонійне поєднання такого традиційного виду мистецтва як скульптура з таким (ще чужим багатьом українцям) жанром як відеоінсталяція та класичною музикою в одному просторі, не може не захоплювати і професіоналів, і звичайних поціновувачів прекрасного.

ПДВ ДЛЯ ШУБИ НА ПІДРАМНИКУ

74 бронзові скульптури Едгара Дега відтворені з воскових фігур на замовлення спадкоємців майстра після його смерті. Спершу зробили бронзові копії статуеток в одному варіанті, а з них, уже пізніше, у ливарній майстерні Вальзуані (Франція) відлили інші копії. Отже, ці роботи, з одного боку — не оригінали, з іншого — все-таки вони справжні. Мабуть, так здається ще й через те, що віск — матеріал дуже м'який, тому майже на кожній статуетці можна побачити відбитки пальців майстра.

Розголошувати вартість своєї колекції журналістам Ігор Воронов не захотів, відомо лише, що кілька років тому на аукціоні Sothby's одна з бронзових “сестер” “Маленької танцівниці” була продана більш ніж за 19 мільйонів доларів. Своє зібрання колекціонер протягом кількох років не міг завезти в Україну. А все через мито на ввіз творів мистецтва та ПДВ, адже в Україні будь-який предмет мистецтва дорожче 200 доларів прирівнюється до товару та обкладається 20% податком. “Своє небажання відмінити мито на ввіз предметів мистецтва чиновники пояснюють тим, що під завісою сучасного мистецтва ми будемо завозити лексуси та норкові шуби, натягнуті на золоті підрамники, які потім будемо продавати”, — розповідає генеральний директор “Мистецького Арсеналу” Наталя Заболотна. І додає, що під час прийняття Податкового кодексу вона годинами просиджувала у кабінеті Сергія Тігіпка, лобіюючи скасування податків. Результатом цих переговорів стало скасування 20 % ПДВ, що правда, лише на твори мистецтва, які старіші 50 років. А от сучасне мистецтво продовжують вважати товаром. Утім, пані Заболотна не здається, каже: “Поборемося за скасування, коли розроблятимемо Митний кодекс”.

У “Мистецькому Арсеналі” відкрився п'ятий Великий скульптурний салон. Він мав запам'ятатися відвідувачам завдяки витонченій колекції скульптур Едгара Дега та ретельно відібраним роботам вітчизняних майстрів пластики, але, мабуть, асоціюватиметься зовсім з іншим. Фотографуючи Ганну Герман та Михайла Кулиняка, за якими свита фотожурналістів ходила крок у крок, один із фотографів необережним рухом збив із підставки скляний куб, усередині якого була одна зі скульптур Дега — балерина, що кланяється. Куб розбився, скульптура впала на підлогу, і хоча вона не постраждала — осад від інциденту лишився. Як і запитання. Хто ж зайвий у цьому ланцюжку: політики, журналісти чи, може, самі твори мистецтва? Адже до об'єктів фотокамер вони потрапляють однозначно не в першу чергу.

Координатор експозиції Едгара Дега галерист Євген Карась наголосив, що хотілося не просто гідно показати роботи французького майстра, а й створити дует скульптури та архітектури, передати атмосферу тієї епохи, в яку жив Едгар Дега. І додав, що в тому вигляді, в якому зал є зараз, його можна сміливо використовувати для медитації. Це вдалося зробити також завдяки класичній французькій музиці — Моріса Равеля, Клода Дебюссі, Еріка Саті. В центрі залу, окремо від усіх, розміщено родзинку колекції — відому у всьому світі “Юну танцівницю”. Це єдина скульптура, яку художник експонував за життя. Далеко за її спиною, на стіні та стелях оживають тіні, в яких можна вгадати краєвиди Парижа XIX століття та фігури балерин. Інші скульптури закомпоновано трохи далі.

Ліпити маленькі воскові статуетки художник почав, коли майже втратив зір. Піддатливий віск замінив йому олію та пастель, коли виразні лінії та яскраві кольори, які він так любив, почали ховатися у темряві. Ці статуетки Дега ліпив для себе, замість етюдів, жодну, крім “Маленької танцівниці” не довівши до завершення. Всі вони в маленьких тріщинах-зморшках, але саме ця “недосконалість”, якась незакінченість додає цим скульптурам таємничості й робить їх такими живими.

У пластичних творах “живописець танцівниць”, як називали його сучасники, залишився вірним головним мотивом своєї творчості, це все ті самі балерини, купальниці, граційні фігури коней. Але вражає те, як, лише покладаючись на чуття, Дега міг передати у пластиці ці миттєві, несподівані, дивним чином вловлені ним рухи людського тіла.

УКРАЇНСЬКИЙ КОНТЕКСТ

Щодо вітчизняних майстрів, то цього року, вперше за весь час проведення скульптурного салону, вони піддалися ретельному відбору. “Попри депресивні прогнози Великий скульптурний салон відбувається вже в'яте, і скульптура стала затребуваним видом мистецтва серед українських колекціонерів. Це призвело до того, що цього року навіть довелося відсіювати учасників”, — відзначила Наталя Заболотна.

Із 60-ти скульпторів, що подали заявки, лишили тільки 40. Оскільки спеціалізованих скульптурних галерей в Україні не існує, скульпторам доводиться презентувати свою творчість самим. Іноді в скульпторів зі смаком набагато краще, ніж у деяких власників галерей. Рівень скульптурних салонів усе-таки завжди вищий за інші подібні масштабні вітчизняні мистецькі проекти.

Куратор виставки Олександр Соловйов пояснив, що єдиним критерієм відбору був рівень робіт. А директорка “Арсеналу” охарактеризувала експозицію відібраних українських авторів по-своєму: “Якщо тут і є еkleктика, то вона здорова, самодостатня”.

Вплив на відбір учасників мистецтвознавця Олександра Соловйова відчувається відразу. Якщо попередні роки салон,

який проходив в Українському домі, був заповнений якісною, але одноманітною інтер'єрною скульптурою, і за нею неможливо було розгледіти щось інше, то цього року в “Арсеналі” зібрали безліч різноманітних авторів.

Хоча трапляються і солоденькі та безликі ельфи й феї (без цих персонажів нікуди не подінешся), але поруч постають химерні творіння з металу та дерева Костянтина Синицького, енергетика яких дуже сильна. Неможливо пройти повз виразні дерев'яні скульптури Валерія Пирогова. Його теплі, іронічні персонажі притягують не лише погляд (деякі відвідувачі тишком торкалися скульптур, щоб зрозуміти, що ж це за матеріал такий, від якого йде тепло). Зовсім несподіваними серед традиційних салонних бронзи та мармуру стали яскраві радісні риби та равлики з полівінілу Андрія Липовки й керамічні образи, розписані флуоресцентними фарбами Андрія Ільїнського та Олени Сагайди, які можна побачити у спеціальному темному залі. А львів'янин Володимир Одрехівський представив свої фірмові, нібито давно знайомі багатьом відвідувачам минулих салонів, витягнуті жіночі фігури, які тим не менше зачаровують своєю пластикою, як і тоді, коли бачили їх вперше.

Окрему залу, під назвою “Майстерня”, поділили українець Олександр Сухоліт та іранець із Харкова Саїд Ахмаді. На запитання чому їх вирішили поєднати в одному проекті, пан Олександр відповів: для того, щоб показати якими різними бувають майстерні скульпторів. Олександр Сухоліт працює з глиною, бронзою, а Саїд Ахмаді поєднує різні матеріали, від шматочків тканин до металу. Поки триває салон, на території “Майстерні” проходять майстер-класи, під час яких кожен зможе спробувати як це — бути скульптором.

У дальньому крилі експозиції, напередодні відкриття затопленому гарячою водою і тому вологому, демонструються скульптури та інсталяції, які зроблено спеціально для Першого українського парку сучасної скульптури “Kiev Fashion Park”. Проектом передбачено встановлення цих експонатів у столиці вже в травні. Першим місцем реалізації “Kiev Fashion Park” обрано Пейзажну алею. У майбутньому до проекту також залучать зелені зони Києва, а також парк “Володимирська гірка” та парк ім. Т. Шевченка. Серед митців, які працювали над скульптурами: Олексій Владіміров, Петро Антип, Олександр Алексєєв, Микола Єсипенко, Влад Волосенко, Назар Білик, Жанна Кадірова та ін. Ескізи лавок розробляли Андре Тан, Олексій Залевський, Лілія Пустовіт, Ольга Громова, Володимир Кузнєцов та ін.

КОНЦЕПТУАЛЬНИЙ АРСЕНАЛ

Під час відкриття салону вдалося дізнатися, що нарешті закінчено створення Концепції “Мистецького Арсеналу”, яку працівники культурного центру розробляли разом із Національним інститутом стратегічних досліджень. Мабуть, прислухавшись до порад колег з інших країн під час обговорення на музейному “круглому столі”, було вирішено представити в “Арсеналі” всю історію українського мистецтва за 10 тисяч років. Від Трипілля до наших днів, від скіфських баб до кубізму. Втім, наскільки вдалося зрозуміти, ніякі чужі музеї на свою територію “Мистецький Арсенал” пускати не збирається, а отже, їхня подальша доля залишається невирішеною. Постійна колекція формуватиметься з пожертв друзів і партнерів культурного центру.

Звісно, в “Арсеналі” закладено не тільки ідею експонування історії українського мистецтва — весь перший поверх на 12 тисячах метрів буде відведено під змінні проекти, куди привозитимуть колекції шедеврів зі світових музеїв і проводитимуть українські ярмарки сучасного мистецтва. Незабаром, у квітні розпочнеться Міжнародний тиждень сучасного мистецтва “Космічна Одісея-2011”. 180 митців уже погодилися взяти у ньому участь. Масштабний проект об'єднає сучасне мистецтво та космічні артефакти з профільних музеїв. “Одним із лінійних мотивів проекту стане проблема стосунків між мистецтвом, філософією та наукою”, — наголошують організатори. Наталя Заболотна переконана, що за кілька років це буде найсучасніший культурно-просвітницький центр, з освітніми лабораторіями, електронною бібліотекою, лекторіями та конференц-залами.

УКРАЇНСЬКИЙ МИТЕЦЬ: УЧОРА, СЬОГОДНІ... ЗАВТРА?

Дмитро ЧИСТЯК,
Київський національний
університет імені Т. Шевченка

Проблема митця — не нова у світовій літературі. Твори автобіографічні, твори про плекання таланту, про конфлікт із системою, про втрату/віднаходження національної пам'яті, про смерть та безсмертя творчості — ось далеко не повний перелік тем, які стільки разів експлуатували цілі покоління, цілі національні традиції... майстрів, підмайстрів, які “так і не зробились майстрами”, або й посередніх графоманів. У чому ж така привабливість цих тем? Тільки самолюбівання генієм? І це також. Але здебільшого, мабуть, ненастанні спроби з'ясувати, в чому ж таки криється мистецтво справжнє, оті так і не прояснені доконечно в сучасній науці питання генези, критеріїв і суті естетичного.

Роман Галини Тарасюк “Сестра моєї самотності”, третє видання якого нещодавно вийшло друком і який уже здобув на “Книгу року–2009” та Премію ім. І. Нечуя-Левицького, ставить проблему митця в іншому ракурсі. Авторка пропонує поглянути на мистецтво й окремо взятую його представницю — талановиту письменницю Ларису Орленко — очима її плагіаторки, подружжя ворога, дружини ЦКівського функціонера, Олександри Рибенко-Ясінської. Яскраво виписано тип кар'єристички, якій хотілося отримати від життя усі люд-

ські блага, а передусім — славу, яка пролізла до партійних і спілчанських верхів через підступ і зраду. І трохи збоку — романтичний образ письменниці, перейнятої естетичними й національними ідеалами, пошуком творчої есенції, відтак зацькованої псевдописьменницькими інвективами й “стукацтвом”, приреченою до душевної ізоляції і, зрештою, до вибору між подальшим життєтінням за законами кон'юнктури чи самогубством. Лариса Орленко обирає смерть, сестру своєї самотності, залишаючи свою високопосадову подругу на поталу докорам сумління. Олександрі, якій іще довго-довго грати різно-

манітні ролі з іншими і з самою собою, ніколи не забути своєї злиденної сестри, яка рокувала її на самотність у світі, більше не здатному на високе...

Оці два характери генерують довкола себе різні світовідчуття, одне — профанне, мертвотне прожиття у карнавалі здегенерованих цінностей і комуністичного, і посткомуністичного суспільства, і друге — сакральне, незалежне від обставин того карнавалу тривання у духовному світі мистецтва. У першому подибуємо орди письменників на замовлення, партославців у часи недавні, а в часи сучасні — славних патріотів, амбінних підлабузників-режисерів і навіть екстрасенсів, комсомольців, сповнених доброї-злої волі служити розвою Неньки-України, що й становлять осердя нашої правлячої чи й опозиційної еліти. Світ духовний натовість чітко не окреслений. Вочевидь, він пов'язується у Галини Тарасюк із християнською тріадою цінностей Любові, Блага та Краси. Світ оцей проникає у пекло штучного життя душею Лариси Орленко, яка стає частиною післяінсультної свідомості Олександри, таким собі Янголом-Охоронцем, що повертає грішницю до прозріння й каяття. Олександра не лише віддає істо-

рії української літератури вкрадений роман, а й розуміє всю хибність своїх устремлінь до слави, адже тільки справді моральне життя згідно з етикою (цього разу християнською) перетворює пекло сушого й потойбічного світу на рай, який завжди з тобою. Тільки з осягнення цього можлива справжня творчість, яка одухотворена поривом до світового начала і оживлена його енергією. І що тоді смерть, як не розчинення у цьому світовому началі?

Але “Сестра моєї самотності” — не лише роман про митця. Це широке суспільне полотно і радянської, і нашої дійсності. Це гіркий діагноз для мільйонів людей, які виростили в умовах радянської моралі, де квітували брехня й лицемірство, коли талант чавила сіра маса посередностей, коли свободу думки заарканювали соціалістичними догматами. Але письменниця окреслила страшну і справедливу перспективу: сучасне українство не позбулося всіх отих потворних явищ, і навіть докинуло нових. Чи не розквітає досі на найвищих щаблях корупція, чи споживацтво не заступило духовне? Запитання ці риторичні. Коли ж проектуєш

наше письменництво на радянську дійсність, бачиш, що одна кон'юнктура (коли клялись “леніноіменно”) змінилася іншою (тепер клянуться нацією чи приналежністю до літературного клану, чи пак “феномену”), ясно вродила корупція у державних програмах підтримки книговидавання, видавнича діяльність здійснюється здебільшого за авторський кошт чи бартер, так само, як і друк у літературних часописах (що ледве животіють) і написання рецензій на замовлення. Але чи має все те стосунок до мистецтва? Мабуть, жодного. На щастя.

Нині минула мода на проблемні твори. Набридли графоманські голосіння про українську недолу або гімни незбутній нації. Однак роман Галини Тарасюк не залишить байдужим вдумливого читача. Адже окресле-

ні мною тези — лише дешифрація тих тем, що лежать в осерді цієї небуденної психологічної драми, виписаної ніби на одному подиху різномовною мовою із тонкою іронією та грубим сарказмом. Справді, письменниця дійшла свого зросту і сили й виболіла знаковий твір, який заохоче нас до прозоріння й пошуку справжніх орієнтирів у розбурханому пеклі минулого та сучасного, щоб не стало воно майбутнім...

МАРГІНЕСИ НАДІЇ СТЕПУЛИ, АБО ЖІНКА З КВІТКОЮ В ДОРОЗІ

Лілія МАКСИМЕНКО

Слова, як і люди, живуть і вмирають, а ще мають репутацію. Попри це, ризикну винести в заголовок слово, яке в результаті соціальних аберацій за останні два десятиріччя скомпрометувало себе й уживається хіба що тоді, коли треба когось чи щось затаврувати. І дарма, що “маргінеси” — це ще й поля книжки чи зошити, на яких так зручно робити нотатки. Дарма, що саме маргінеси (помежів'я — вживає у своїх есеях Надія Степула) передують синтезу та є необхідною передумовою створення нового в будь-якій сфері. Для прикладу, Агатангел Кримський, вивчивши шістьдесят мов і перейнявшись чужими йому культурами, був таки маргіналом (зважає, зізнавався, що “й кровиночки української в собі не має”), проте саме тому так багато зробив для України. Йому, як і багатьом (немає їм ліку!), треба було мати виняткову мужність для маргінальності серед тодішніх мейнстрімів. І померти у в'язниці за ідеї (чи розуміла їх більшість?)... Через п'ятнадцять років академіка Кримського реабілітують, а ще за тринадцять — його ім'я увійде до затвердженого XVI сесією Генеральної асамблеї ЮНЕСКО переліку видатних діячів світу... Чи перестав він від того бути окремішнім? Бути маргіналом?

Отож нічого поганого в слові,

обраному мною для характеристики книги есеїв Надії Степули “Анабазис”, яка нещодавно побачила світ у видавництві “Ярославів Вал”, немає. Нічого... Та й що важить слово, коли за останні два десятки літ здевальовували українську ідею, а пошукачів її перетворили на циніків? Що важить слово, коли скомпрометовано державу, народ? І чи варто реабілітувати цеглинку, коли руйнується храм рідної мови?

Думаєш про наше — українське — сьогодні, минуле й майбуття, і здається, не обійтися без патетики. Мусиш викричати істину, переконати, закликаєш... Відчай! І раптом... на тлі мовчання більшої — тиха впевненість і ширість. Окремішність. Розуміння, що волення в пустелі (перманентного більшовизму!) нічого не дасть, окрім знесилення... а Господь чує тихі молитви. “Ми не лукавили з тобою, ми просто йшли...” — написане понад півтора сторіччя тому, але й нині актуальне. Як і “зерна неправди”, що сіються на нинішніх ідеологічних мейнстрімах.

“Анабазис” — слово, яке має кілька значень. Це — дорога, похід. А ще — квітка, польова, не претензійна. Жінка з квіткою в дорозі — це про Надію Степулу.

Творчість Надії Степули багатогранна, на цьому наголошува-

лося на першій презентації книги есеїв, яка відбулася в київській книгарні “Є”. Але чи не найвизначальнішою рисою авторки є талант бачити те, на що інші з різних причин не звертають уваги, та вміння донести побачене, достукатися. Мені було б важко уявити цю письменницю в хорі або серед колон демонстрантів із якимось гаслом. Навіть коли Степула торкається в своїх есеях відомих постатей на зразок Григорія Сковороди, вона відходить від “хрестоматійної мумії”, прагне розвінчати міфи, обрив “блукальця з торбинкою на плечі”. Вона “блукє між світами” й поєднує речі, які, здавалося, не поєднувані... Тридцять п'ять есеїв містить “Анабазис”, і кожен — неповторний. Скажімо, людина потрапляє до Єгипту, а чи згадуватиме там Лесю Українку? Її творчість? Надія Степула згадує й шукає. Читач, наче рибка до сітки, потрапляє в мереживо її думок, зачаровується майстерністю викладу та глибокою обізнаністю письменниці в різних сферах.

Есей “Єгипетські вітри: байдужість і надія” Лесине “рудий Хамсін в Єгипті розгулявся...”. Пустеля. Бедуїни. Скільки туристів слідом за “медоустим гідом” байдуже проходять повз їхні наметоподібні споруди, хіба що скуштувавши чаю. Для Надії Степули отой чай стає приворотним! Вона просить відвести її до того місця, де “росте дивовижна аптека, здатна вилікувати все на світі”. А

посеред оазиса згадалося: “Десять далеко була Україна, там, напевно, в Новоград-Волинський поїхав черговий “рафік” або інший “бус” із кількома письменниками, котрі мали сказати щось добре про “Ломикамінь” на її родинній землі. Думалося, що давно в Україні кожна друга жінка — “Ломикамінь”, а кожна третя — просто “ломова” трудівниця...”

Погодьтеся, невдячна то справа — переповідати написане письменником. Особливо таким, що твердо дотримується правила, за яким словам має бути тісно, а думкам — просторо. Таким, як Надія Степула. Її проза поліфонічна, асоціативна, з паралелями, що їх розкуто, незашорено проводить письменниця в просторі та часі.

Додам, що Надія Степула — знаний журналіст, відома як поет, її читають польською, латись-

кою, російською та англійською мовами. А ще в неї чимало друзів. На презентації в книгарні “Є” слів і квітів було багато, стільців не вистачило. Як і не було відбою від охочих виступити. Отож лише кілька зауваг. Павло Вольвач зазначив, що Надія для нього — це рух і шлях. І він сам, як людина шляху, дуже добре розуміє Степулу. А ще говорив про доброзичливість цієї непересічної людини та її органічність. Степан Процюк (автор передмови до книги “Анабазис”) додав, що його заворожує енергетика слів. У передмові до книги есеїв Процюк віддав належне патріотичності (без патетики) та україноцентричності Степули. Станіслав Бондаренко наголошував на тому, що за кордоном (візьмімо хоча б Польщу) Степулу цінують більше, ніж на батьківщині.

Вів презентацію Михайло Слабошпицький, який у перервах між виступами не втомлювався наголошувати на інтелегентності й інтелектуальності авторки книги. До речі, саме книга Надії Степули наштовхнула директора “Ярославового Валу” на думку започаткувати ще одну серію, і додати до тих, що вже виходять в очолюваному ним видавництві (“Українська Клію”, “Червоне і чорне”, “Українська сучасна поезія”). У серії “Золотий перетин” друкуватимуться есеї — недооцінені на сьогодні жанр, у якому поєднується виховний момент публіцистичності й поетичність художньої літератури. Жанр немислимий без яскравої індивідуальності та розкутої філософії автора.

Микола СТЕПАНЕНКО,
доктор філологічних наук, професор,
м. Полтава

До найсвятішої теми у вітчизняній гуманітаристиці — Шевченківської — зверталися майже всі, хто стояв в обороні України й сьогодні за неї відповідальний. Про нашого Генія написано сонмище томів, чимало дослідників присвятили йому все своє наукове життя. Вони ретельно й сумлінно гортали сторінки творів Великого Кобзаря, мандрували нелегкими стежками його долі, досліджували періоди, роки, години земного й духовного буття титана мислі. І ці невтомні “книжники”, які розтаємничували поетичний світ Тараса Шевченка, описували його малярський набуток, пізнавали громадянський подвиг, так само стали частинкою історії Майстра, увійшли разом із ним у Вічність.

Нині на полиці шевченкознавця таке поважне видання, як двотомний “Шевченківський словник” (1978), котрий ішов до народу, як і сам Поет, через цензурні утиски, ідеологічні фальшування, а все ж підсумував понадстолітні наукові напрацювання з теми, детально ознайомив читача “з соціально-історичними умовами, за яких розвинувся творчий геній Шевченка”, накреслив “основні віхи його життя і водночас шляхом посилення” спрямував усіх спраглих за дужим, гнівним і ніжним словом Кобзаря “перейти до інших матеріалів, зокрема проблемних статей”, що детальніше висвітлюють ті чи ті питання його творчості й світогляду. Від 2002 року кращі науковці України під орудою академічного відділу Інституту літератури імені Т. Г. Шевченка НАН України працюють над типовим тематичним проектом — чотиритомною “Шевченківською енциклопедією”, яка має відродити істину, відновити всі купюри й виправити всі неточності у виданні 1978 року.

А тим часом Полтавщина благословляє у світ уже другий том сумлінної, клопіткої і по-справжньому видатної праці незабутнього нашого земляка, краєзнавця й письменника від Бога Петра Петровича Ротача (1925—2007): “Полтавська Шевченкіана: Спроба обласної (крайової) Шевченківської енциклопедії. У 2-х книгах”.

Великий Кобзар посідав найважливішу сторінку в творчості П. Ротача. Свої сповнені пристрасі й захоплення розмисли про митця і філософа патріот-полтавець відтворив у книзі літературно-публіцистичних промов “Під кроною Шевченкового дуба” (2002), виголошених у шевченківські дні — 9 березня, 22 травня — протягом 1989—2001 рр. Ідеться тут про цікаві штрихи до портрета Т. Шевченка, унікальні факти його перебування на Полтавщині, творчі зв’язки з краєм, його містами, місечками, селами, хуторами, людьми — і відомими, і безвісними. П. Ротач не просто вивчав творчість письменника чи досліджував його зв’язок з українською землею, а насправді ішов до Кобзаря на сповідь,

*Щоб в тиші врозистій,
Мов Батьку, вклонитись,
І душу очистить,
І духу написиць.*

Він закликав до цього й нас, жадаючи, аби всі суцї Шевченкові нащадки читали твори поета, насолоджувалися його висо-

ПОДВИЖНИЦТВО ПЕТРА РОТАЧА НА НИВІ ШЕВЧЕНКОЗНАВСТВА

ким словом, національно й духовно міцніли, доростали до рівня свідомості Генія, виконували його заповіти, передовсім — любили Україну в добрий час і “во время люте”.

В іншій своїй книзі — “Рядки за рядками, літа за літами...” (2005) — цей мудрий шевченкознавець по-дитинному широко зізнавався, наскільки щасливий від того, що батько української літератури й літературної мови осяяв його “життя світлом своїх патріотичних думок, зігрів теплотою свого серця і тим назавжди прихилив <...> до України народної, викресав із серця любов справжню, не офіційну, не на чийсь замовлення”, “прихилив до простого народу, до нашої рідної мови, історії, культури”.

Невтомний дослідник П. Ротач промандрував тернистими стежками поета-пророка й різнобічно, з науковою точністю розкрив тему зв’язку Т. Шевченка з Полтавщиною в книгах “Від Удаю до Орелі” (2005), “Від Яготина до Полтави” (2002), водночас розповівши і про людей, які вивчали полтавські шляхи національного генія, дбали про вшанування його пам’яті.

Тож енциклопедія “Полтавська Шевченкіана” стала вінцем глибокої дослідницької розробки теми, якій великий трудівник віддав понад 50 літ свого життя. Це солідне видання продовжує справу, як зауважував сам Петро Петрович, М. Шагинян, К. Ходосова, О. Даниська, П. Загайка, Д. Косарика, Г. Паламарчук, П. Жура в осмисленні шевченківських зв’язків із краєм. На наш погляд, — і перевершує всі попередні напрацювання, висвітлюючи повно, різноаспектно, документально підтверджено численні події, факти, людей; чітко обґрунтовуючи всі припущення, уникаючи бездоказовості чи модної нині “сенсаційності” (такі речі вчений вважав недопустимими для краєзнавства).

За кожною енциклопедичною статтею — напружена праця, сотні листів, стоси літератури, море архівного матеріалу. Та

“Земля полтавська не має права забути, що по ній ступав колись Великий Тарас Шевченко...”

Петро Ротач

особливо жалкував автор за втраченим часом і втраченими можливостями: якби ж за справу серйозно взялися значно раніше, а так “маємо тут істотні, часто невідшкодовані втрати”, зумовлені самим плином життя... Він усвідомлював, що “давно зійшли в могилу знайомі Шевченка. Їх було чимало й серед простих людей. Але залишилися перекази”. Розповіді про народного поета, переходячи від батька до сина, від діда до онука, зберігають велику цінність, тож і вони дбайливо опрацьовані дослідником і широко представлені у виданні.

Об’їхавши всю колишню Полтавську губернію з вірним “другом”-фотоапаратом, зібравши, мов намистинки, нетлінні свідчення земляків, скрупульозно вивіривши всі можливі наукові відомості й уклавши кількатисячну картотеку, П. Ротач ще в 1970-х і 1990-х роках намагався презентувати свою “Літературну Полтавщину” Україні, але з політичних, а згодом економічно-видавничих причин здійснити цього тоді не вдалося. Не мав доступу “націоналіст”, “ворог народу” і до архівних схронів. Проте разом із дружиною, так само палкою патріоткою, глибоким котляревськознавцем і шанувальницею творчості Великого Кобзаря, бував на шевченківських наукових форумах, громадських і мистецьких заходах, спілкувався з багатьма фахівцями в галузі, вів значне листування, докопувався до найдрібніших деталей. Може, комусь і допік своєю непоступливістю в дискусії, коли, оперуючи фактами, непорушно стояв на своєму, не зважаючи на звання й чини опонента, бо найбільше не любив неправди, зневажав псевдонауку, цурався її скороспілих “стовпів”...

Упорядкована картотека з роками переросла в окремі томи. Навіть не бачачи реальної можливості оприлюднити свої напрацювання, П. Ротач з одержимістю,

розпаленою любов’ю до України та її безсмертного Кобзаря, йшов до завершення цього титанічного труда, намагаючись вивірити й вияснити всі факти. Півтора десятка літ безпосередньо формували енциклопедію: уточнював, переписував, доповнював новою інформацією. А паралельно — жив повноцінним життям митця, громадянина, видавав інші свої книги, брав участь у роботі “Просвіти”, у наукових зібраннях, спілкувався з колегами, з молоддю...

Він спішив устигнути якомога більше, адже час, нарешті, сприяв творчій особистості, зламавши пута тоталітаризму. З невимовною радістю тримав у руках першу книгу задуманого енциклопедичного двотомника — як рідне довгоочікуване дитя, як маленького Кобзаря, розуміючи, що діждатися повного видання — через важкий тягар непростих перебуло-пережитих літ — навряд чи зможе. На прикрість, так і сталося. Матеріал до другої книги, дбайливо зібраний, але подекуди не доведений до логічного кінця, допрацьовували найближчі люди й соратники видатного краєзнавця, передовсім дружина Алла Олександрівна і син Олександр. Тому не подивуймося, коли запримітимо в окремих статтях другої книги покликання на джерела, які з’явилися після відходу у вічність автора енциклопедії. Упевнені, душа його втішена дозрілим плодом його Духу, яким тепер зможуть інтелектуально смакувати вдячні нащадки.

Канони енциклопедії дуже жорсткі. У П. Ротача вони особливі: науковий стиль творчо поєднався з художнім і витворив чудесний феномен — цікаву й соковиту інформацію. Міру ж академічності не втрачено, про важливе сказано коротко, усе охотно і, що вельми важливо, тепло та сердечно. До праці потрапили постаті різних величин: про найвищих ми знаємо багато, однак їхні відкриття з’являлися не самі собою, а мали якесь підґрунтя, здебільшого — у чомусь меншому. До заслуг автора зарахуємо й те, що поряд із маститими вченими-шевченкознавцями в довіднику фігурують рядові вчителі-словесники Полтавського краю, які несли “правду, і силу, і волю” Шевченкову учням, студентам; прості люди, котрі вправними руками вишивали, ліпили портрети Кобзаря, зображували його гордий лик, оформляли музейні кімнати; творчі особистості й лективні, які пісеньо прославили Генія України, утвердили його у вічності.

Шанобливо схиляємося перед світлою пам’яттю Петра Петровича Ротача і величним твором усього його подвижницького земного життя. Хай ця книга несе поживу духовну в кожне українське серце.

НЕХАЙ ЗА НАС НАШЕ ДІЛО ГОВОРИТЬ...

До 150-річчя Шевченкового “Букваря”

Зоя ДІДЕНКО,
голова Хмельницького міського Товариства “Просвіта” ім. Т. Шевченка

Пам’ятаючи “Кобзар”, ми іноді забуваємо про те, що Тарас Шевченко дбав про освіту й просвіту народу.

1860 року тяжкохворий Шевченко уклав посібник для навчання грамоти українською мовою в недільних школах, які почали діяти в Україні з 1859 року. Це був “Букварь южнорусский”, видрукований у Петербурзі за два місяці до смерті поета... У той час він майже не виходив із квартири, але все ж зустрівся з петербурзьким митрополитом Сидором і попросив дозволу на друкувати книжку...

Видав її Тарас Григорович власним коштом, наклад — 10000 примірників.

“Букварь южнорусский” — перший навчальний посібник із серії, задуманої Шевченком.

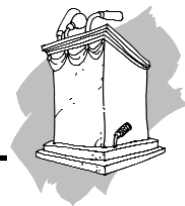
Сюди увійшли уривки із зроблених Шевченком переспівів “Псалмів Давидових”, молитви, деякі поезії з “Кобзаря”, приказки, народні думи “Про Марусю попівну Богуславку”, “Про пирятинського поповича Олексія”. Половина посібника — фольклорні тексти. Є розділ “Лічба”. Дуже вже хотів Тарас, щоб діти України були грамотними.

1991 року видавництво “Веселка” перевидало цю безцінну книжку. Із передмови Олеса Гончара: “Буквар південнорусский” був улюбленою працею нашого національно-

го генія, його прощальною, лебединою пісню, яку він посилав з похмурих берегів Неви далекій своїй Україні, її дітям, її прекрасному юному цвіту, в чиємۇ достойному майбуттї поет вбачав і своє власне безсмертя”.

Думки про рідну землю перемагали у його свідомості передчуття смерті. Ось чому саме Тарас Шевченко, який бачив так мало щастя за життя, є і завжди буде символом України, бо великі справи говорять про нього.

УКРАЇНА — ДЕРЖАВА З ПОЛІТИЧНИМИ В’ЯЗНЯМИ

Звернення до співвітчизників

Україна потребує правди. Тому наш обов’язок назвати речі своїми іменами.

Країни світу поділяються на ті, де є політичні в’язні, і де їх немає. Протягом року влада тягне Україну до числа ізгоїв світу і вже майже досягла в тому успіху.

2010 року в Україні з’явилися політичні в’язні.

Порушено кримінальні справи проти учасників підприємницького протесту — за безглуздим звинуваченням у “вбиванні кілочків” на Майдані.

Дев’ятеро громадян ув’язнено за звинуваченнями у спилуванні незаконно встановленого ідола Сталіна, який українським судом визнаний злочинцем і вбивцею мільйонів українців.

До багатьох колишніх чиновників висувуються різноманітні звинувачення. Представники влади ще до вироку суду дають вказівки, хто винний, а хто ні.

У той же час факти сучасного казнокрадства відбуваються на очах у всього суспільства й лишаються показово безкарними.

Натомість влада звільняє з ув’язнення вбивць і мажорів-злочинців. А прокурор грає “Мурку”. Як результат, минулого року злочинність в Україні зросла одразу на третину.

“Діалог” влади із суспільством перетворився на монолог влади, яка “має” країну. Влада заявляє, що її мета — забезпечити “стабільність і спадкоємність влади”.

А справжня мета політичних переслідувань — паралізувати громадянську активність. Щоб люди забули, що саме вони є джерелом влади, що вони мають конституційне право розпоряджатися нею та вирішувати долю влади на свій розсуд.

Вся відповідальність за відсутність справедливого суду лежить на владі, яка без виборів отримала ті повноваження, які їй не давав народ.

Найкращий уряд — той, що вчить народ управляти собою. А найгірший — той, що позбавляє його такої можливості. Вспереч Конституції в Україні діє уряд, який не представляє результатів виборів. Заплановано позбавити громадян права визначати місцеву владу.

Там, де закінчуються чесні й регулярні вибори, починається рабство. Український народ не терпів його раніше, не терпить і в XXI столітті.

Бо страх перед злом є зло. Так само, як і байдужість.

У той час, як у всьому світі органи влади починають економію з себе, в Україні заклик до народу “затягнути паски” підкріплено блюзнірським збільшенням апетитів влади. Для своїх “реформ” влада мала б об-

рати іншу країну, якої не шкода.

А насправді для успіху перетворень потрібно головне — не красти.

Представники нинішньої влади десятиліттями керують Україною і не можуть похвалитися нічим, крім приватних статків для себе і передостаннього місця в Європі для України.

При цьому вони не сходять з екранів, повчаючи країну, як їй, “бідній”, жити. Якби Україна була така бідна, то її б не розкрадали вже стільки років, і не ставали в чергу до високих посад, щоб продовжувати цю приємну справу і далі.

Репресії влади свідчать, що її застарілі страхи досі не подолані. Помщаючись на опонентах, представники влади віддячують за свої мокрі долоньки шість років току.

Замість гідної стриманості, влада своєю мстивістю множить страх навколо себе, і від того сама боїться. Хоча для влади було б корисніше негайно звільнити політв’язнів і спробувати переконати суспільство, що з нею в майбутньому не слід чинити так, як вона на те заслуговує.

Ми заявляємо, що підтримуємо кожного, хто сьогодні за-

знає політичних репресій і утисків — не залежно від колишніх посад чи партійності.

Народ, який забуває про солідарність, приречений.

Тому кожен репресований має отримати дієву політичну, юридичну та іншу підтримку. Найменша можлива підтримка — широкий розголос про кожен випадок політичних переслідувань.

Ненавість перемагають братерством. Сьогодні Україні потрібні не заклики, а приклади. Аморальності й деградації влади суспільство має протиставити максимальну згуртованість.

Юрій АНДРУХОВИЧ, письменник;

В’ячеслав БРЮХОВЕЦЬКИЙ, почесний президент Національного університету “Києво-Могилянська академія”;

Михайло СЛАБОШПИЦЬКИЙ, секретар Національної спілки письменників України, лауреат Національної премії ім. Т. Г. Шевченка;

Брати Дмитро і Віталій КАПРАНОВИ, письменники;

Ігор ЛОСЄВ, політолог; **Мирослав МАРИНОВИЧ**,

колишній політв’язень, президент Інституту релігії та суспільства, президент Українського центру Міжнародного ПЕН-Клубу;

Василь ОВСІЄНКО, правозахисник, колишній політв’язень, історик;

Микола КНЯЖИЦЬКИЙ, директор телеканалу ТБІ;

Тарас ВОЗНЯК, політолог, головний редактор часопису “І”;

Олексій ГАРАНЬ, доктор історичних наук, професор політології;

Андрій КОКОТЮХА, письменник;

Микола РЯБЧУК, письменник, поет, перекладач;

Сергій ЖАДАН, письменник, поет;

Сергій ГРАБОВСЬКИЙ, публіцист, член Асоціації українських письменників;

Вахтанг КІПІАНІ, журналіст, головний редактор сайту “Історична правда”;

Євген “Іжак” РОМАНЕНКО, керівник етно-рок гурту “ТаРУТА”;

Володимир ГОРБАЧ, політичний експерт;

Михайло ГОНЧАР, експерт з енергетичних питань;

Наталія БЕЛІЦЕР, експерт Інституту демократії імені Пилипа Орлика;

Мирослава АНТОНОВИЧ, завкафедри міжнародного права Національного університету “Києво-Могилянська академія”;

Олександр ПАЛІЙ, історик, політолог

● ЩОДЕННИК

Петро АНТОНЕНКО

Нагадаємо, що саме ці дві партії, а також “Фронт змін” на чолі з Арсенієм Яценюком та очолювана Анатолієм Матвієнком УРП “Собор” почали переговори про можливість об’єднання чотирьох партій. Поки що на такий формат вийшли дві партії з цієї четвірки.

Лідери обох партій підкреслили важливість такого кроку як початку реального згуртування демократичних, опозиційних сил. Анатолій Гриценко у своєму коментарі зазначив: “Ми налаштовані продовжувати процес об’єднання з усіма, хто поділяє європейські цінності, відстоює суверенітет України, засади конкурентної ринкової економіки і демократії в нашій країні”. Також він додав, що найважливіше завдання нової партії — “об’єднати зусилля небайдужих, професійних і моральних громадян і спільними зусиллями зупинити руйнівні процеси, які відбуваються зараз в Україні”. Відтак нова об’єднана партія однозначно буде в опозиції до нинішньої влади.

Важливо, що обидві партії зробили перший реальний крок, вирішивши координувати діяльність своїх депутатів у місцевих радах. Там, де є їхні представники, вони діятимуть спільно в інтересах місцевих громад.

Початок зроблено. Що далі? На думку Анатолія Гриценка, опозиційні сили мають зробити три кроки. “Перше: я запропонував всім пакт про ненапад. Припинити взаємну критику одне одного, відновити нормальні сто-

ПРОЦЕС ОБ’ЄДНАННЯ: ДОЛЯ ДЕРЖАВИ ЧИ ПАРТІЙНА ПЕЧАТКА?

Довгоочікуваний процес об’єднання національно-демократичних сил, опозиційних партій, схоже, нарешті розпочався. Керівні органи “Громадянської позиції”, очолюваної Анатолієм Гриценком, і Європейської партії України на чолі з Миколою Катеринчуком ухвалили рішення про об’єднання в єдину партію. Остаточне рішення має ухвалити об’єднаний з’їзд партії, підготовка до якого вже розпочалася.

сунки. Друге: потрібна максимально глибока координація дій із тих питань, де позиції співпадають. І третє: тим, хто до того готовий, об’єднатися в одну структуру”.

Отже, йдеться про нехай і складний, враховуючи наш політичний досвід, поступовий, але невідворотний процес об’єднання розпорошених демократичних сил саме в одну партію. Чи всі готові до цього? Як політологи розцінюють процес, що розпочався?

На думку Ігора Жданова, говорити про масштабне об’єднання опозиції поки що рано, але дуже важливо, що такий процес розпочався. Андрій Золотарьов також вважає, що

“об’єднання “Громадянської позиції” та Європейської партії України — гарний приклад для інших опозиційних сил. Але говорити про тенденцію об’єднання опозиційних політичних сил ще зарано”. Натомість політичний експерт Ярослав Черниш вважає, що після об’єднання “Громадянської позиції” та Європейської партії України процес єднання опозиційних сил стане невідворотним: “Нове об’єднання — це, однозначно, реальна опозиція. Ні Гриценка, ні Катеринчука не можна звинуватити в участі в корупційних схемах чи в співпраці з владою. Платформи обох партій схожі між собою ідеологічно”. Політолог Віталій Ку-

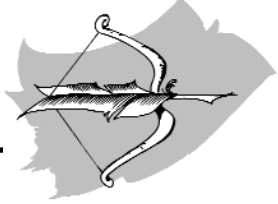
лик вважає, що створення нової партії дасть ефект “хіба що в разі продовження об’єднання з іншими дрібними опозиційними партіями”. Хоча до Гриценка та Катеринчука могли б приєднатися “Українська платформа” Павла Жебрівського, УНП, “Собор” і, можливо, Народний рух України.

Гриценко і Катеринчук на останніх парламентських виборах входили до першої п’ятірки виборчого Блоку “Наша Україна — Народна Самооборона”. Тому логічно було б очікувати на приєднання до процесу трьох інших політиків з цієї п’ятірки. Але все не так просто. Адже Арсеній Яценюк після президентських виборів має доволі високий рейтинг і навряд

чи приєднається зі своєю партією “Фронт змін” до об’єднаної процесу. Лідер виборчого списку і “Народної самооборони” Юрій Луценко, попри судові переслідування, безумовно залишається у великій політиці, і його приєднання до об’єднаної процесу доволі ймовірне. Складніше з В’ячеславом Кириленком. На тих виборах він ішов лідером партії “Наша Україна”. Відтоді багато що змінилося. Кириленко припинив співпрацю з почесним головою НУ і тодішнім президентом Ющенко і з колишніми нашоукраїнцями створив нову партію “За Україну”. І попри невисокий рейтинг цієї політсили, який і тримається на авторитеті її лідера, поки що не видно, щоб ця партія реально йшла на об’єднання з кимось, хоч її “сватають” у різні варіанти об’єднаної процесу. Шкода! Бо ця явно опозиційна партія також би підсилювала об’єднану опозицію.

Щодо колись потужної “партії влади” — “Нашої України”, то навряд чи і її почесний голова Віктор Ющенко, і голова Політради Валентин Наливайченко захочуть зливатися з іншими партіями, після того як восени на з’їзді задекларували процес оновлення самої партії. Так само мало ймовірно злиття з кимось Народного руху України, хоч реально від цієї партії, схоже, залишилося лише славне ім’я та історія.

Так чи інакше, процес розпочався. І це потрібно не партіям, не їхнім лідерам, потрібно зараз насамперед Україні. Тож невдовзі виборці та суспільство побачать, хто з наших політиків думає про Україну, а хто про партійне крісло й печатку.

ЛУГАНСЬК ПРОТЕСТУЄ ПРОТИ ПОЛІТИЧНИХ ПЕРЕСЛІДУВАНЬ

23 лютого біля приміщення Прокуратури Луганської області з ініціативи просвітян-членів Луганської обласної організації Конгресу Українських Націоналістів, правозахисного центру “Поступ”, молодіжної організації “Демократичний альянс”, Східноукраїнського центру громадських ініціатив і літературного об’єднання “Стан” відбулася акція протесту проти хвилі переслідувань інакомислячих, незаконних затримань і катувань громадських активістів, що останнім часом прокотилася Україною.

Мета акції — привернути увагу громадськості до численних фактів згортання демократичних свобод в Україні загалом та в Луганську зокрема. Учасники заходу — п’ятдесят просвітян та інших соціально й політично активних, переважно молодих людей. Вони тримали плакати з гаслами: “Свободу політв’язням-націоналістам”, “Ні — поліцейській державі”, “Органи безпеки стають небезпечними”, “Зупиніть тиск на активістів”, “Міліція мусить служити народові, а не обслуговувати владу”, “Влада — це я”.

На запрошення організаторів акції з промовою виступила Ірина Магрицька — член ВУТ “Просвіта”, авторка книжки “Справжній Ворошилов”. Вона розповіла про методи незаконного збору інформації про неї

представниками правоохоронних органів, а також про свою протидію цим антиконституційним діям шляхом подання відповідних заяв до прокуратури та міліції.

Член “Тризуба” Ілля Єфремов поінформував учасників заходу про безпідставні затримання й застосування тортур щодо членів цієї організації, про недопущення до них адвокатів, не надання рідним інформації про їхнє місцезнаходження тощо. А голова Луганської обласної організації КУН, просвітянин Олександр Антонов висловив підтримку своїм ідейним побратимам і зачитав звернення очолюваної ним організації до Генерального прокурора України В. Пшонки з вимогами припинення незаконної практики в діяльності правоохоронних органів і звільнення затриманих.

Один із організаторів підприємницького Майдану в Києві, луганець Ігор Запрудський розповів про свою боротьбу через суди з людьми в міліцейських погонах, які на замовлення влади чинять на нього тиск, порушуючи при цьому чинне законодавство України.

Учасник протестної акції, що не належить до жодної партії та громадської організації, В’ячеслав Бондаренко повідомив про проведення з ним та іншими учасниками одного з мітингів у Луганську “профі-

лактичної бесіди”, що він розцінює як залякування міліцією активних молодих людей. А “свободівець” і просвітянин Сергій Коваленко, порівнявши репресії відносно себе як борця за українські школи на Луганщині з репресіями щодо своїх рідних за сталінських часів, зробив висновок про продовження цієї традиції тоталітарної влади.

Керівник правозахисного центру “Поступ” Костянтин Рєуцький підкреслив: “Якщо ми, громадськість, не будемо відстежувати й контролювати дії міліції, то вже за цієї влади вона швидко перетвориться в репресивний апарат”. Керівник Східноукраїнського центру громадських ініціатив, просвітянин Володимир Щербаченко закликав бути активними у виборюванні свого права на життя у вільній, європейській державі. Усі присутні на акції підтримали ці заклики, а потім підписали підготовлені організаторами заходу офіційні звернення до Генеральної прокуратури, МВС та СБУ.

Показово, що цей захід, далеко не ординарний для Луганщини, проігнорували власкори і місцевих, і центральних телеканалів, які були проінформовані про його проведення заздалегідь. Це зайвий доказ того, що всі ці луганські журналісти перебувають під щільним контролем місцевої влади, яка повністю контролюється такою “демократичною” політсилою, як Партія регіонів.

Прес-центр Луганського обласного об’єднання ВУТ “Просвіта” імені Тараса Шевченка

«З НАМИ ПОВОДЯТЬСЯ ТАК, ЯК МИ ДОЗВОЛЯЄМО»

Коментар **Сергія МЕЛЬНИЧУКА**, студента Східноукраїнського національного університету, автора книжки “Моя боротьба за мову”, м. Краснодар

Я вважаю, що з проголошенням незалежності України комуністичну адміністрацію не було усунуто від влади і вона продовжує правити старими методами. Рух за визволення України з радянської імперії зупинити було неможливо. Тому владні структури вирішили дати дозвіл на проголошення української незалежності. Тим часом розподілити між собою державне майно, конвертувати свої посадові майнові статки, потім довести Україну до зuboжіння, щоб українці самі попросилися до Московії. Мені часто доводилося звертатися до суду, захищаючи свої мовні та інші права. Неодноразово чув від прокурорів та інших посадових осіб репліки: “Ви ж хотіли незалежності, то їйте її”. Тобто людям свідомо нав’язували думку, що в усіх їхніх негараздах винна незалежність України.

Планомірне знищення української мови — діяльність цієї адміністрації. Тому на Сході застосування української мови в сфері освіти — дуже велика проблема. Українська мова знищується як одна з основних етнічних і національних ідентифікацій корінного населення Луганщини і взагалі України. У сфері освіти чиновники намагаються не використовувати українську, оскільки їхнє завдання — створити російськомовний простір, у якому мешканці були б прихильніші до Російської імперії.

Нинішні очільники держави порушують Конституцію України, не забезпечують дотримання прав і свобод громадян.

Я помічник народного депутата України Юрія Гнаткевича. За моїм зверненням народний депутат подав запит до Генпрокуратури про те, що в Східноукраїнському національному університеті, де я навчаюся, відбувається дискримінація за мовною ознакою і порушуються права студентів, які там навчаються. Звідти надійшла така відповідь:

“Постановою Кабінету Міністрів України від 2.10.2003 року затверджено Державну програму розвитку і функціонування української мови на 2004—2010 роки. На її основі в Східноукраїнському національному університеті імені Володимира Давидовича розроблено і реалізуються заходи з поетапного переходу навчального процесу на державну мову”. Але на скільки років розтягнеться реалізація цієї програми?

Тим часом постанови Кабміну не мають юридичної сили скасовувати норми й закони Конституції, яка гарантує право українцям отримувати освіту державною мовою. А таку відповідь дає Генеральна прокуратура, яка повинна проводити нагляд за дотриманням законів України. Я вважаю це правовим та адміністративним шахрайством. Тоді що, в Україні життя без правил? То яким же чином нам відстоювати свої права, не тільки мовні, а й просто на існування?

Обов’язково треба документально довести той факт, що в Україні юридичні норми не працюють. Щоб потім тих людей, які протестують, не звинувачували в тому, що вони бандити, як це роблять із Симоном Петлюрою і Степаном Бандерою. Я вважаю, що треба ввести в Конституцію таку норму, як право народу на повстання проти тиранії влади.

Цей наполегливий і мужній чоловік у багаторічній боротьбі за право бути українцем в Україні виграв 22 судові позови.

Перший позов подав 2005 року. Тоді в Миколаєві створили Інформаційно-розрахунковий центр, який доставляв мешканцям міста квитанції про сплату комунальних послуг, видрукувані лише російською мовою. Пан Анатолій, відстоюючи своє законне право на отримання інформації державною мовою, звертався зі скаргами до міського голови, прокуратури, облдержадміністрації. Їхні відповіді були типові й нелогічні: “Держава захищає вільний розвиток і використання російської мови”. Про те, що насамперед треба захищати вільний розвиток і використання державної української, здається, держслужбовці навіть не підозрювали.

Анатолій Ільченко у повторних зверненнях справедливо зауважував, що його претензії російської мови не стосуються: хто хоче — хай отримує інформацію російською. Однак нові відповіді були подібні до попередніх. Таке відбувається не лише в Миколаєві. Просвітяни нерідко пишуть, що, добиваючись у своїх селах чи містах, наприклад, вивісок на магазинах, установах українською, від місцевої влади чують щось на кшталт: “Українські таблички заважатимуть розвиватися чудовій мові Пушкіна”. Це було б смішно, якби насправді не так сумно: багато чиновників думає чи бездумно дає такі самі відписки.

“Довелося подати мій перший позов до Заводського районного суду Миколаєва, — розповідає Анатолій Ільченко. — Розгляд судової справи затягували, представники відповідача доводили: “Ільченко вчився за радянських часів, знає російську, тому хай читає наші російські квитанції”.

Зрештою суд зобов’язав відповідача видати мені попередні й вислати надати квитанції українською мовою і стягнув 150

ВИГРАВ 22 СУДОВІ ПОЗОВИ

Продовження теми “Боротьба за мову триває” (Див. “СП” ч. 8 за 2011 р.)

Відстоювати елементарні права окремим людям доводиться через суди, а то й радикальнішими засобами.

Про свої “ходіння по муках”, тобто по судах, у відстоюванні права отримувати суспільні послуги українською мовою, розповів правозахисник Анатолій ІЛЬЧЕНКО з Миколаєва.

гривень за те, що завдав моральної шкоди. Відповідач подав апеляцію, а в цей час я отримував квитанції двома мовами: частина тексту була українською, а частина — російською.

Я знову подав до суду. Суд зобов’язав видати квитанції повністю українською і стягнув 100 гривень “моральної шкоди”. Після цього почав отримувати квитанції українською, але прізвище й адреса були написані російською. Довелося знову скажитися, бо я Ільченко, а там було Ільченко. Спробуй довести, що це я платив.

Подав третій позов до суду, цього разу вже до п’яти організацій: міського Інформаційного розрахункового центру, Миколаївгазу, Миколаївводоканалу, ЖКП “Південь”, Миколаївської ТЕЦ. 5 їхніх юристів знову захищали “великій російській мові”. Я відповів: не заперечую, що російська мова дуже хороша, але це не має жодного стосунку до мого позову. Я тільки відстоюю своє право.

Судові засідання неодноразово переносили, знаходили різні причини: то нібито суддя хвора (а на роботу ходить), то хтось з учасників судового процесу не з’явився тощо. Задовольняти мій позов дуже не хотіли. Зрештою суддя таки визнала, що треба писати моє прізвище й адресу також українською і з кожного підприємства

стягнула (аж по 30 гривень!) моральної шкоди.

Апеляційний суд справедливо зазначив, що позов не стосується російської мови, а лише права позивача отримувати інформацію українською, а тому всі посилення представників відповідачів на захист російської мови не беруться до уваги”.

Зусилля Анатолія Ільченка виявилися немарними: тепер вищезазначені організації надсилають рахунки українською вже не тільки йому, а й іншим мешканцям міста. До речі, без перекладу російською.

Після цього Анатолій Ільченко, за його словами, виграв ще багато подібних позовів, у яких вимагав, щоб держслужбовці спілкувалися з ним державною мовою, щоб українськомовними були оголошення, стенди, реклама тощо. Серед них до місцевих житлових комунальних підприємств, Миколаївського облenerго, виставкового центру ЕКСПОМИКОЛАІВ, Укртелекому, Управління внутрішніх справ Миколаївської області, до центрального райвідділу міліції, на бездіяльність міської ради, яка повинна контролювати виконання Закону про мови в УРСР тощо.

Після судових тяжб із Миколаївським транспортним підприємством Анатолій Ільченко добився, що у значній частині трамваїв і тролейбусів поставили пристрої, де диктор оголошує зупинки тільки українською.

А коли Миколаївська обласна рада прийняла рішення про надання російській мові статусу регіональної, Анатолій Ільченко, а також місцевий прокурор і один із депутатів це оскаржили. Рішення скасували.

У цій боротьбі Анатолій Ільченко нажив собі немало ворогів. Але активно діяти не перестає. І продовжує маленьку мовну революцію в Миколаєві.

Підготувала **Надія КИР’ЯН**

Закінчення.
Початок на стор. 1

НАМ ТРЕБА ГОЛОСУ ТАРАСА

Що ж нам зробити, як допильнувати усією свідомою громадою, аби той святий голос таки ішов і доходив за адресою? А надто до тих, що претендують на високі посади, на роль еліти, провідників нації. Інакше й майбутні наші владці, як ото немало теперішніх, так і не збагнуть, чого слід соромитися і позбуватися, що дали робити і як чулися відповідальними по-синівськи, по-Шевченківськи. А по-Шевченківськи — то не заради власної вигоди і слави, а самозречено служити українській правді. Бо то орієнтир без вибору — коли усе втрачає значення, крім отого заповітного:

*Та неоднаково мені,
Як Україну злії люде
Присплять, лукаві, і в огні
Її, окрадену, збудять...
Ох, не однаково мені.*

Не перейматися тим, що окрадається наш віковичний предківський менталітет від сокровенного — національної гідності й честі — дали просто не можна.

Хотілося б вірити, що в юних волянів, вихованих у часи незалежності, зі ставленням до національних святинь усе в нормі. Та ось довелося разом із родичами заслужених артистів зі славетного квартету “Акорд” на

Шевченківському мітингу 9 березня прилаштуватися біля гурту студентів, вочевидь, приведених до пам’ятника під певним примусом, — і на душі гірчить досі. Двадцятилітні юнаки і дівчата не відчували, де вони: клацали мобілками, вишукували ігри, глузували зі слів промовців і репертуару співаків, коментуючи по-своєму пісенні тексти, брутально перекручуючи і домислюючи їх. Не цурались і матірщини: невтямки видно, чому у “Кобзарі” слова “мати” піднесене, як “великеє, найкраще слово”.

І тут не можна не вгадати німого докору від читача школі: чому там обмежуються ознайомленням із Шевченком на рівні оцінки за вивчене згідно з програмою?

Як не прикро, але причин так багато, що їх годі з’ясувати навіть у спеціальній публікації. І все ж скажемо про одну із тих, що на поверхні. Чи чувано, щоб на якомусь із семінарів чи курсах для відповідальних за виховну роботу в школі опрацьовували проблему вшанування пам’яті Шевченка, виховання його словом? Вважається, що тим мають перейматися лише “українські мовники”. І хай спробує отой крайній, отой учитель-україніст, задіяти найкращі

учнівські сили перед днем народження Великого Кобзаря! Вони в той час уже традиційно спрямовані в інший бік — ну, звичайно ж, на відзначення Міжнародного жіночого дня. А перед тим далеко не по-святковому масово та бурхливо реагувати на день Святого Валентина (із влевненістю, що коханню кожен вік підвладний).

Словом, розрізнити що головне, а що другорядне-десятирядне вже не прийнято. Це колись радянська влада, канонізувавши Шевченка у згаданій уже ролі, суворо відстежувала, аби відповідно заїдеологізовані святкові заходи проводилися на високому рівні — і професійному, і естетичному. А нині ми самі собі господарі. Як господарюємо — так і маємо. І якщо вже готується тематичний захід під знаком Шевченка, то “по-сучасному” — в досить пікантному ракурсі: “Кохані жінки у долі Шевченка” або “Музи Шевченківської поезії”. Виходить, ніби у школі передбачено вивчати не безсмертні твори із “Кобзаря”, а вникати в тонкощі особистого життя його автора, у яких, врешті, копирсатися непристойно, тим паче — заохочувати до цього малолітніх.

“Головне — щоб дітям було цікаво”, — виправдовувала такий

підхід одна зі спеців виховної роботи. Орієнтир більш ніж дивний: адже завдання учителя — винахідливо подати якнайсерйозніше і якнайпотрібніше, зробити його цікавим. А інакше неважко скотитися до національного нігілізму, а то й цинізму, як, власне, нерідко й трапляється.

Знайома вчителька з Черкас кілька років тому розповідала, як непросто їй було вмовляти своїх одинадцятикласників прийти на відкриття міського Шевченківського свята, бо неформальний лідер відповідав на агітацію за всіх: “Вы че — нас за лхов держите? Мы на волах ездить не собираемся. И вообще, кому нужны теперь и ваш Шевченко, и ваша ненька Украина. Нам точно не нужны”.

Після подібних одкровен чутється мов із неба:

Україно! Україно!

Оце ж твої діти,

Твої квіти молодії,

Чорнилом політі,

Московською блекотою.

Тут гостроту народного болю окреслено з різкою проникливістю: йдеться-бо про неабияку небезпеку — про депортацію національної душі з її власної території.

І все ж пам’ятаймо: увесь “Кобзар” сповнений віри у не-

знищенність українського духу. Душу свого народу Шевченко подав у образі великого льоху — величного сховища зі скарбами. Золота в українській душі багато, і заховане воно так глибоко, що жодним зайдам ще не вдалося видобути його з надр нашої рідної землі. Нехай і не владсться! Бережімо оті сакральні глибини, збагачуємося мудрістю із безсмертної невичерпної криниці “Кобзаря” при світлі генія. Немеркнучо-му світлі.

Недаремно ж він у найскрутнішу хвилину, в останню передсмертну мить все одно ступав крізь темряву із палаючою свічею. У зв’язку з цим дозволю кілька власних строф.

*Не лежачи пішов
із цього світу,
А на ходу — зі свічкою в руці.
Не міг інакше:
мав із неба міту
Світить в путі, виводить
з маніації
Свічею Слова, Совісті і Духу.
Й вона не гасне —
генія Свіча
І ми приречені долать
по скрусі скруху
І доростати до її плеча.*

Ствердимо услід за Тичиною: “Нам треба голосу Тараса”. Але ствердимо не словами, а справами.

Олеся КОВАЛЬЧУК

«Я НА СТОРОЖІ КОЛО ЇХ ПОСТАВЛЮ СЛОВО»

Іван ЮЩУК,
професор

Слово Тараса Шевченка, на жаль, актуальне й сьогодні, як це було і сто п’ятдесят, і двадцять років тому. Як писав свого часу Д. Донцов, “про Шевченка треба нині не на святах промовляти, а кричати на перехрестях. Щоб, як дзвін тривоги, калатало його слово!”

Кажучи “на жаль”, я маю на увазі не естетичні якості Шевченкової поезії, не її душевний ліризм, не її людинолюбний характер. Ці її риси ще не одне століття наснажуватимуть читачів, будитимуть у них шляхетні почування. Ідеться про Шевченкові “борітеса — поборете”, “кайдани порвіте”.

Свідченням актуальності Шевченкового слова, його політичної й філософської спрямованості є монографія не літературознавця — доктора економічних наук, академіка Національної академії аграрних наук України Б. Я. Панасюка “Український ренесанс у творах Тараса Шевченка” (К. ВЦ “Просвіта”, 2010. — 304 с.). Не з усім тут можна беззастережно погодитися, не всі твердження абсолютно достовірні. Але не об тім річ. Важливе саме сприйняття творчості Т. Шевченка не фахівцем з літератури, але глибоко мислячою людиною. Спонтанний, часом алогічний виклад думок, міркувань, що виникають мимоволі, іноді на рівні асоціацій — усе це переконливо свідчить про цілковиту ширість автора монографії, про його громадську небайдужість.

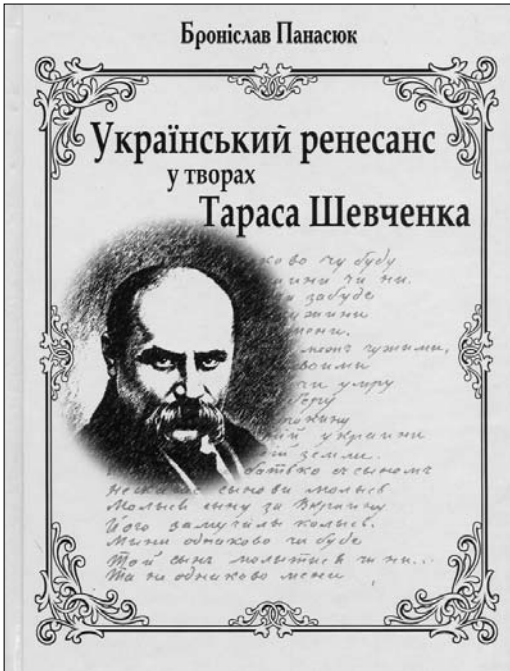
Твори Шевченка, як справедливо твердить учений, залишаються “тим огненным стовпом, який невпинно і цілеспрямовано веде українську націю через багатовікову пустелю духовного і матеріального занепаду” (С. 31). І в іншому місці: “На якій би сторінці не розгорнув християнин Біблію, а українець “Кобзаря”, він знайде те, що написано мовби про нього і для нього” (С. 298).

Тарас Шевченко — і проникливий політик, і вдумливий філософ, і незрівнянний митець. Усе в ньому органічно поєдналося: через його поезію промовляє до нас гірко здобута народна мудрість століть.

Великий син свого народу “хотів бачити Україну вільною й незалежною” (С. 41). Він справедливо застерігав, що ніхто нам волі не принесе й не дасть. Не від кого не слід чекати порятунку: порятунок українців — справа самих українців. Кожен народ дбає сам про себе, надіється насамперед на свій розум і свою силу. Тому Шевченко за приклад своїм землякам ставив гайдамаків, козацтво, закликав “добре вигострить сокиру — та й заходиться вже будить хиренну волю”.

Але йому боліло те, що українці покірно корилися зайдам-панам: “німі на панщину ідуть і діточок своїх ведуть”. Отой рабський дух, що його час від часу якийсь “козак із мільона свинопасів” насмілювався потривожити, й досі живе в нас, нам його вкрай важко позбутися. Нами, українцями, попихали (й попихують) різні зайди на нашій-таки, Богом даній землі, “А ми дивились, та мовчали, Та мовчки чухали чуби. Німії, подлії раби, Підніжки царській, лакеї Капрала п’яного!” І справедливо пише автор монографії, що “гіркота в Шевченкових словах, але вони справедливі” (С. 73), бо й тепер ми не стали кращі. Коли приглянемося уважніше до себе, до своїх вчинків, то побачимо, що “не так тії вороги, як добрії люди” творять зло на своїй землі, а якщо її не творять його, то сприяють йому своєю пасивністю, безхребетністю, отим своїм знаменитим “моя хата скраю”. Воістину, “кати знушаються над нами, а правда наша п’яна спить”. Шевченко-ве ж слово кличе нас позбутися духовної сліпоти й політичної байдужості.

У нашій державі панують продажність і здирство, породжені захланним лакомством. Певні людиї рвуться до влади не заради того, щоб творити справедливість, робити добро для суспільства, для людей, а щоб легше було їм гребти під себе, обкрадати народ. “Тепер, — пише автор, — за мідяки [де там “за мідяки” — за мільйони! — І. Ю.] продаються народні депутати, а народ обирає державних і регіональних управителів “за шмат гнилої ковбаси” (С. 110). У Т. Шевченка ці слова мають гнівне продовження: “... у вас хоч матір попроси, то оддасте”. Тому автор констатує сумну істину,

що й досі, після стількох років незалежності, “українці так і не стали господарями в своїй країні” (С. 153).

Ніби про нашу сучасність говорить Шевченко, коли пише: “На чужину з України Брати розійшлися, Покинули стару матір”. І ще: “Сини мої на чужині, На чужих роботах”. Століттями різні колонізатори — польські, російські, німецькі, єврейські — грабували наш народ. “Мій краю прекрасний, розкішний, багатий! Хто тебе не мучив?” І ця важка історична спадщина не подолана й досі.

Слово, яке Т. Шевченко поставив на сторожі коло свого народу, допомагає нам “вилікуватися від лицемірства і задрощів, зради і користолюбства, доносів і наклепів” (С. 16) і не забувати, що ми нація й що тільки в єдності, спираючись на національну ідею, ми зможемо дати відсіч чужинським зазіханням, обстояти своє право на вільне існування.

“У поетичній творчості українського генія закладена енергія, яка не дає спокою українській нації в цілому, пробуджує кожного українця від вікової сплячки, закликає до боротьби, щоб не дати ворогам знову уярмити велику націю підступно й надовго” (С. 13), — робить автор монографії промовистий висновок, з яким не можна не погодитися. І тим Шевченкове слово й досі актуальне.

ШЕВЧЕНКОВА СВІТЛИЦЯ У КРИМУ

Минулоріч науковці Національного музею Тараса Шевченка надіслали дарунок Шевченковій світлиці, облаштованій педагогами та учнями школи №4 міста Красноперекоськ, що в Криму. Нещодавно до музею надійшов зворушливий лист від кримчан, у якому десятикласниця Віра Кім розповідає про експозицію в світлиці, наукову роботу на шевченківську тематику юних дослідників у рамках програми Малої академії наук. У листі — і гордість, і радість від осягнутого... Ось фрагмент цього хвилюючого листа.

“Сьогодні ми маємо найбільшу Шевченкіану в Північному Криму, а може, й не лише тут. Дозволяємо користуватися усім охочим.

За рік, що минув, у музеї ми провели 44 експозиції. Крім того, до 35-річчя школи влаштували пересувну виставку української вишивки та малюнків. Це були кращі роботи наших вчителів та учнів. Ми збираємо новини з музеїв. Вирішили відкрити ще одну експозицію і про новини з музеїв Шевченка сповіщати відвідувачів.

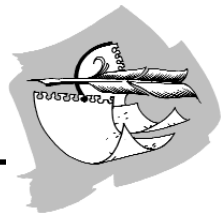
Ми зібрали вже 42 “Кобзарі” різних років видань. Фотокопію “Кобзаря” 1942 року видання нам надіслав В. К. Портянко, з яким ми підтримуємо стосунки. А “Кобзар” 1941 року, виданий у Празі, разом з іншою цікавою літературою нам подарував книголюб з Харківщини М. І. Занько. Дуже цікаві монографії подарував шевченкознавець із Черкас В. І. Макаренко. Надійшов лист із Березані, де поет написав “Розриту могилу”. Ми низько вклоняємось усім небайдужим людям.

Наша “Шевченкова світлиця” у зросійщеному Криму — ще один острівці українськості, яким пишуться наші учні, представники різних національностей. Влітку ми відкрили свою інтернет-сторінку www.museytaras.at.ua. Можливо, Вам сподобається, бо частинка Вашої праці — в нашій світлиці. Хочемо, щоб Ви порадили за нас: наш музей легалізовано, і він тепер називається Літературний музей “Шевченкова світлиця”. Ми розуміємо свою відповідальність за те, що ми всі разом робимо. Ось і зараз уже готуємося до Шевченкових свят, сподіваємося, що все буде на належному рівні”.

Надіслала Віра й свідоцтво про реєстрацію новопосталого музею, видане Міністерством науки і культури Автономної Республіки Крим.

Побажаймо їм успіхів, цим світлим дітям і їхнім мудрим навчителям!

Прес-служба Національного музею Тараса Шевченка

Уривки з поеми*

Либонь, пора.
Таки пора збиратись...

Межа
земного й неземного:
ні віршувать,
ні малювать...
ні мовить...

Вчора коротко, недовго
вітали друзі...
День народження...
Не розмовляти
лікар радив строго.
Дарунок — жменька слів
терпких,
зажурених...

Нікого поруч.
Можу говорити
Тільки сам з собою —
Поки ранок
двері не відчинить
на той світ...

Понад Летою бездонною...
до Бога...

Позосталася
єдина
понад ночами
ніч —
ця високосна ніч!...

Співає хтось...
І сік калини,
як оцет,
на моїх губах,
щоб не вчамрив,
не знепритомнів,
не загинув,
дочасно свічечку свою
не погасив...
не прогнівив...

Чиясь дитина —
мов янгол! —
не моя дитина
співає лагідно
про стежечку й походи,
і про Купайла Йвана-
Йваночка...
У небі
нескінченні хороводи —
не тільки в долинах!...
Вогні багать
багатшають
на раювання вроди,
од радощів
цвіт папороті тішиться
і світиться!
І — всяк його знаходить!...
Вінки пливуть,
гойдаються,
із хвилями змагаються
гінкій воді на подив,
п'янкій воді-джерелиці,
Купайловій водиченьці...
На березі-причалі
Дніпра мого великого,
Славутича могутнього:
Оксани, Катрусі, Галі —
красуні чорнобриві,
кароокі кралі!...
Лукаво їм підморгує
веселий місяченько!...
Зорі — мов коралі...

О, Господи!
Один вінок
не втримується,
тоне,
у круговерті
захиляється...
Червоне коло,

плетиво червоне
поволі барву губить,
відцвітає...
Зслабкі півтони
в глибинах темних
розсіваються,
зливаються
з намулом
чорним-чорним, —
ні сліду, ні...

Як важко дихати!

Не тільки тіло,
а й душа холоне,
моя душа самотня...

Ще лютий лютень скрізь.
Ще місто спляче
відігрівається
у сновидіннях-видивах,
а може, і не бачить,
як я,
тих снів...

Усе моє життя
терпінням затуляється
волячим
(як на роду написано!)
од чванькуватих покручів,
од кривджень,
звинувачень
чужими
й, далекі, своїми ж...
Своїми!...
Господи!
Листок паперу чистого
чекає зачину
моїх рядків,
моїх думок —
незайманий,
біліє —
теж не спочиває...

*Як мучився
і як каравсь
над словом правди,
умирав і оживав я,
Лиш Вседержитель знає,
ні на мить не забуває...*

Як важко дихати!...

Хай швидше
розвидняється,
світає!...

Господи,
співає хтось,
співає!...

Гай-гай...
В моєї долі
каземат, кайдани, муштра —
також нагорода,
вигнання — теж визнання...
Врешті, скрізь відходить
сонце
і воно ж приходить,
щодосвіта само вертається...
І кожне зерня
Божої природи
ворушиться...

Чи ж я ховався у роки
негоди?!
...отой —
з народу,
інший —
із народом,
ще інший —
над народом,

а я
завжди
лишаюся
народом
розіп'ятим:
і над Дніпром,
і за Уралом
у степу безкраім —
помеж чужими,
в даліні журній...

Внизу,
в майстерні,
фарба висихає
на полотні.
Вона і сеї ночі
неспокійно зваблює,
чекає
мене,
сірому,
у новому дні...

Як мучить дихавиця!

Груди половинить
безбожно,
божевільно...

Господи!
Чи винна
болем пережухла глина,
що хрест
тримала?
Винен
хрест,
а не оті,
що катували?!

З деревини,
з валькованої глини
у долинах
зростуть до неба
чепурні хатини, —
мов діти в білих сорочках
гулятимуть!...
Меж ними —
Триєдиного підмога,
Меж ними — кровна злагода
і віра братня, —
і наче б анікого
з іудиного племені —
страшного,
темного!...

Повітря завологе
край віч моїх
утомлених
бринить, —
не сміє падати під ноги...
Йому очей
Всевишній
не подарував.
Немає в нього змоги
дивитись на свічу —
і плакати?...
Не варто, ні!
Солодкі і солоні,
й гіркі сльозини
затуманюють однаково...

Покраяні долоні,
мої трудні долоні,
мовби вимоклі
в липкому сокові пасльонів,
у сокові
водявому.

Немов пора сплітати
з пасем конопель чи льону
останній мотузок,
востанне
в Господа
вимолують пробачень —
святих прошень!...

...всепроклятий?!
В глухій трясавині
прокльонів,
в німій безвиході?!

Як важко дихати!

Здається, стін остудне
камінняччя
ось-ось, за мить одну-єдину
розступиться, розсиплеться!
І — знов душа моя козака
с а м а пустелю перейде,
не обдурить
нікого,
і с а м а ж побачить
в полях широких
волю,
волю
вольного народу!...

*І все-таки співає хтось!
Співає рідною...
І — чорна
кіптява павутини
оппадає
попелом
на помисли гріховні
лукавих невсипущих ворогів.*

*Тойді
повісили Христа,
й сьогодні
не втік би
син Марії!...*

Так повільно
невблаганний час
минає
лише в неволі...
Лютень — наскрізь.
І — навіть постіль підо мною,
мов крижина
крихка,
скрегоче,
ранить холодом.
Неначе вже не я,
а бадиллина,
побита лихом
та й забута цілим світом...

Ні дружини, ані сина,
ні побратимів радісних...

О, Всевидющий Господе!
Хіба я не людина,
Хіба ніколи не було і —
бути не могло —
мого народу
хрещеного?!

Як важко дихати!

Неначе вже не я —
тяжка колода
собі вимолує хоч крихітку
тепла...

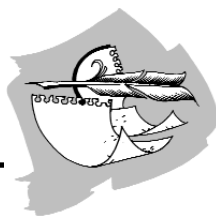
Усюди лютень верховодить,
скажено
топчється,
щоб
ні стебла,
ні квіточки,

фото Олеса Дмитренка

**10 березня 1861 року у Петербурзі, над берегами холодної Неви
полинула у вічність безсмертна українська душа Тараса Шевченка.**

НІЧ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

ні зав'язі,
ні плоду,
щоб
ні порогів,
ні доріг,
ні переправи жодної,
ні броду, —
по ширих людських душах
і топчеться!...

Як мучить дихавиця!

Останні сили трачу
на зрухи
кволих, немічних,
здерев'янілих пальців...
Начебто мантачу
повітря перестояне,
і — подумки —
на сполотнілих стінах
значу
моїх малих малюнків
найдорожче начиння:
притомлену гіллячку
верби старої біля
стулених воріт,
рудого глека полинялі
розбухлі шоки
над приземкуватим тином,
коло стежки —
відбуялі,
відзеленілі китиці
невиполотих бур'янів
й листки опалі,
вгорі,
над чорним димарем,
над стріхою солом'яною
заблукані
хмарини,
за вікном —
блідим,
малесеньким —
як за моїм вікном...

Стожалі
тривоги
серце
розтинають
аж до дна, —
непроминаючі тривоги,
несхитний біль...

*Я так її, я так люблю
мою Україну убогу,
що проклену...
що проклену...*

Як тяжко,
тяжко мучить дихавиця!

Що лишилось?!
Лише любов єдина до могого
народу невмирушого,
народу невзнищенного,
навік святого.

Козацьке сонце — місяць —
зазирає
у нерухомі нескінченні ріки.
Наче знятий із хреста,
блідий,
закляклий місяць
понад краєм
звітрилих берегів,
яруг неісходимих...
Ні землі, ні небозводу!
Та й ніде притулитись
зраненому
тілу,
ніде...
ні...
Разками глоду
звисають воску розпашілі
крапельини
мовби на догоду
моїм зажуреним очам —
на втішення...
Іще не знають скривджень
недороду —
і я не можу надивитися
на них,
надивуватися!

...на перехресті смерку
кам'яного,
на болотах,
засипаних кістками,
кістками козацькими,
мене, незлого,
не дочекається
ворожий невід!...
Намагаюсь остороги
глибоко, на самому дні
затамувати —

вкупі з болем,
од якого
довкіл туманиться...

Ввижаються
горби, сади, хатини,
вітряки, рівнини,
ввижаються, мов привиди,
гетьмани...
У жилах стигне,
змерзає кров!...

*Раби, подножки, грязь Москви,
варшавське сміття!*

Батьківщини,
святих могил цураються
недолюди,
зрікаються
святої мови!
Як Причинна
убога,
руїнами скалічена,
геть окрадена
гине
Вкраїна, Україна!...
Боже мій!
Лихіші од навали
неситих завойовників,
безжальних суховіїв,
моровиць!

*Приспали
і поховали
в чорних поличках
звитагу кривну,
щоб не заважала,
в новітні і новіші часи
не прокидалась...*

Переїменовувались,
перенавчилися,
переродились виродки
погані!...
Замало
в мені святого гніву,
Господи, прости!...

Прости...

Хай навіть на припоні,
в годину лютую на прив'язі,
в душі моєї нелукавім дзвоні

гучать,
звучать,
не замовкають
голоси
мого народу!...
Рідні... невгомонні...

*Минає ніч.
Відходить
високосна ніч.*

І свічка
просить допомоги,
моєї помочі, —
світитись хоче свічка, —
хоча б для кого,
хоча б для мене нині,
самотнього, недужого,
старого...

Сирітчина-кріпаччина-
рекрутчина —
і вся
життя мого дорога.
Сирітчина-кріпаччина-
рекрутчина —
моя спокута
перед Богом
за мальовничі барви
і слова,
в яких нема неправди
ні зернини...

Тяжкі слова!...

Здається, клятий холод
знову
заповзає крізь шпарини, —
проймає наскрізь
чужиною-забуттям...

Слова —
мої завини,
мої гріхи,
неперебутні і не перейняті
ніким...

*Годинник
вістує п'яту.*

Свічечка горить...
І вогник лагідний
мої картини,

мої книжки
та і мене самого,
як вміє,
зігріває...
Наче теж співає...
Ніскільки не береже себе,
як той сліпий
Кобзар,
що в нього і слова,
і голос є...
Сама історія
народу
з добрих уст його лунає,
в степах гуляє!...

*Господи!
Чи є ще той народ,
чи вже його немає —
Кобзар
не бачить!...*

Свічечка
сплива,
аж ніби в душу
світлом зазирає, —
суворо так
питає-перепитує...
Вітрище, наче ворон, кричє...
Гай-гай, даремно кричє!
Мені мандрівка пахне,
кличе за Дніпро!

Шиби
червоніють,
немов доспілі ягоди,
немов застигли краплі крові,
мов запалі
й такі нестямні очі
за усіх —
і мертвих, і живих,
і ненарождених —
розіп'ятого
Галілеянина!...

Усе моє життя —
на Череповищі-Голготі.
Далі
не відпускає доля ні на крок,
незрушна доля —
як самі скрижалі...

Чи ж ми —
перевертні,
заброди
на батьківській святій землі?!
Невже не хочем
відчувати
себе
народом,
народом
бути?!.

Як важко дихать!...

Свічечка горить.
Її не гасить неспокійний
подув
із дверей в майстерню...
Господи,
неначе в'язанка порогів —
сходи, сходи...
Співає хтось,
виспіває мене.

Господи!
Довкіл не стіни —
кручі...
Аж гуде в проваллі:
караюсь,
мучусь, але не каюсь!..

м. Чернівці

Примітка. Уривки з поеми
Миколи Бучка подані в редак-
ції “СП”.

● До 140-річчя ЛЕСІ УКРАЇНКИ

Тарас МАКСИМ'ЮК,
заступник голови правління
Одеського відділення
Українського фонду культури

«ЗБИРАЮСЬ ПОТРОХИ В ОДЕСУ»

Підстав для встановлення пам'ятника Лесі Українці в Одесі більш ніж досить

“Збираюсь потрохи в Одесу”. Цей рядок з листа Лесі Українки братові Михайлу до Києва. А почалося її знайомство з Одесою ще за рік до цього листа. Леся потребувала лікування — вона захворіла ще в десятирічному віці, і її батьки, а пізніше сама, по всій Україні та Європі, навіть у Єгипті шукали можливості зцілення. Увагу Лесиноного батька Петра Косача привернули одеські лікарі та Хаджибейський лиман, і він привіз туди сімнадцятирічну доньку на початку липня 1888 р. Із того часу Одеса часто ставала прихистком для Лесі Українки: тут вона лікувалася, відпочивала, спілкувалася з родиною Комарових. Із 1888-го до 1913 року приїздила до цього міста не менше 20 разів. Прослідкувати ці різномірні візити до Одеси допомогла ґрунтовна праця її молодшої сестри Ольги Косач-Кривинюк (1877—1945) “Леся Українка. Хронологія життя й творчості”, яка вийшла в Нью-Йорку 1970 року до 100-річчя від дня народження великої української поетеси.

Отож 1888 рік. На початку липня Петро Косач привіз Лесю на Хаджибейський лиман. В Одесі поновилося знайомство з родиною Михайла Комарова і зав'язалася дружба “на все життя”, за висловом Лесі Українки, із його старшою дочкою Маргаритою, яку Леся називала Гретхен.

Олена Пчілка приїхала наприкінці літа, щоб забрати доньку. З Одеси до Аккермана вони дісталися на пароплав. Ось як описує Леся перебування в аккерманській фортеці: “От уже страшна будова, нехай їй цур! Високі мури та товсті, грубі, що аж хати в них надовбані мов келійки, башти круглі тяжкої архітектури, в баштах льохи та темниці з ґратами за-

лізними (певно, колись козаки там наші сиділи), тепер там дику злізла та квіти ростуть, мама казала: “Десь ото з наших козаків усе те повиростало”. Ми вирвали дві квітки на спомин та й подались швидше до парохода”.

1889 рік. У червні Леся на Хаджибейському лимані на дачі Діалегмено — на головній вулиці, де ходила конка. У липні в Одесі була страшна спека: Леся зафіксувала: +43 градуси. “Тропіки переїхали на лиман!” — писала вона в листі.

Коли Леся 30 серпня завершила лікування, приїхали до неї мати, брат Михайло й сестра Ольга. Вони прожили в Одесі кілька днів. Оглядали всі разом околиці міста, знову подорожували до Аккермана морем на три дні. З того часу залишилася фотографія — Леся, Маргарита Комарова і Михайло Косач.

1889 рік. 12 жовтня Леся знову в Одесі. Лікується масажми. Живе на вул. Надєждінській (тепер Гоголя) у будинку № 6, що належав Вальтху, але здоров'я після масажів погіршилося, і вона їде до Комарових. Тоді ж знайомиться з майбутнім президентом АН УРСР Д. Заболотним, який навчався в університеті. Бере уроки англійської та італійської мов.

1891 рік. У серпні Леся через Одесу їде до французької колонії Шабо під Аккерманом. Живе в Єлизавети Іванівни Тардан. Лікується, їсть багато рожевого винограду. У Шабо її відвідали дружина Комарова з дочкою Маргаритою та український композитор, приятель її родини Микола Лисенко. Планувала на зворотному шляху пробути в Одесі близько тижня. Повернулася до Колодяжного 20 вересня.

1693 рік. У середині липня Лариса й Ольга Косачі з Гадяча їдуть залізницею до Миколаєва, а звід-

ти пароплавом — до Одеси. Як пише О. Косач-Кривинюк, вона жила на дачі Комарових на горі над Хаджибейським лиманом, а Леся більше у Маргарити, яка нещодавно вийшла заміж, на вул. Кузнечній. Леся з Ольгою пробули в Одесі майже до кінця серпня.

1902 рік. Цього разу до Одеси Леся приїздить після довготривалої подорожі Європою. Була в Італії, Швейцарії, побувала на Сицилії, побачила Помпеї й Афіни, відвідала Смирну та Константинополь. Пароплавом прибула з Генуї до Одеси 20 червня. Був суворий догляд на кордоні, негода. Швидко виїхала до Києва.

1904 рік. Проїздом до Тифліса Леся пробула в Одесі майже тиждень. Зустрічалася з Максимом Славінським, громадським діячем і поетом, із яким вона домовилася випустити у світ друге видання їхніх спільних перекладів із Г. Гейне. У книгарні “Нового времени” Суворіна Леся здала на комісію п'ять примірників своєї нової книжки “На крилах пісень” (Київ, 1904). У листі до М. Кривинюка, чоловіка її сестри Ольги, пише, що провела час в Одесі приємно, повіддавала свою книжку до книгарень, однак, на її біду, коли вона захотіла якось попрацювати в журналі “Южные записки”, де редактором був М. Славінський, того якраз забрали до війська. Восени в “Одесских новостях” був відгук на її нову книжку.

1905 рік. Наприкінці весни та на початку літа Леся гостювала у Комарових на дачі біля лиману. В “Южных записках” виходить її оповідання “Мгновение” (російський переклад).

1908 рік. У квітні Леся з чоловіком Климентієм Квіткою (одружилися вони у квітні 1907 р.) їздили з Ялти до Берліна і з Берліна до Євпаторії через Одесу. З Комаро-

вих вона бачила тільки Галю та Маргариту із сином Юрієм, які приходили до неї.

1910 рік. У травні, повертаючись з Єгипту, Леся зупинилася в Одесі, а звідси поїхала до Києва. Потім під час поїздки з Києва на Кавказ знову опинилася в Одесі. Цього року вийшла її відома п'єса “Боярина”, заборонена в радянській часи.

1912 рік. Між 16 і 25 жовтня Леся кілька днів була в Одесі, спинялася в Маргарити Комарової-Сидоренко (вул. Кузнечна, 21). Лесині сестри Ольга та Ізидора приїздили до Одеси на побачення з нею. 25 жовтня виїхала з Одеси до Єгипту на пароплаві “Чихачев”.

1913 рік. 23 квітня в Одеському порту зроблено “отметку штемпелем” про повернення Лесі Українки з-за кордону. Пробыла в Одесі кілька днів і виїхала до Києва. Під час останнього перебування в Києві її сфотографував у трьох постановах двоюрідний брат, син тітки Олени, Юрій Петрович Тесленко-Приходько. Ці фотографії використав Михайло Жук, створюючи 1921 року портрет Лесі Українки.

13 травня Леся Українка востаннє побувала в Одесі. А 19 липня її не стало.

Отакою є побіжна хроніка “спілкування” Лесі Українки з Одесою, Одешчиною, одеситами, історією й природою Причорномор'я. Місто відіграло певну роль у її житті й творчості. Це переконливо засвідчують не лише її листи, спогади рідних та друзів, а й творчість поетеси, зокрема цикл віршів “Подорож до моря”, присвячений родині Комарових.

ВІД РЕДАКЦІЇ:

Подаючи цю розповідь, ми водночас висловлюємо підтримку просвітянам Одеси, які вже не вперше порушують питання про необхідність увічнити перебування Лесі Українки у Південній Пальмірі пам'ятником, гідним славетної дочки українського народу. На жаль, місцева влада й досі глуха до таких пропозицій.

Останнім часом у місті були споруджені пам'ятники на честь колишніх градоначальників, монумент найлютішому катові українського народу — Катерині II.

Уже другого пам'ятника удостоївся Олександр Пушкін. То чому ж досі немає пам'ятника Лесі Українці? Адже нині її тривалі зв'язки із Причорномор'ям та містом, про яке вона з теплою писала у циклі поезій “Подорож до моря”, вже ретельно досліджено.

Гідно вшанувати її пам'ять одеській владі заважає не брак достовірної інформації — вона вперто не визнає давнього українського походження міста, зневажає все, що пов'язане з українськими традиціями, звичаями, творчими набутками геніїв нації. Пам'ятники Лесі Українці є у багатьох зарубіжних містах. Нещодавно такий пам'ятник відкрито у Німеччині. Вшановано монументом українську поетесу і в грузинському місті Батумі, а в Одесі, де вона була багато частіше, пам'ятника й досі немає. Місто, яке має давні українські корені, повинно і почуватися, і бути невід'ємною часткою багатого на таланти незалежної України.

«ЛІСОВА ПІСНЯ» ЛИНЕ ОБОМА БЕРЕГАМИ ДНІПРА

Станіслав СЛОБОЖАНСЬКИЙ
м. Одеса

Уже ціле століття шанувальників красного письменства в усьому світі зачаровує і бентежить фантастичний образ Мавки, який створила Леся Українка у драмі-феєрії “Лісова пісня”. Це не лише поетичний образ, оповитий народними легендами, а й філософське узагальнення всього прекрасного.

Перша постановка “Лісової пісні” відбулася восени 1918 року в Київському драматичному театрі, відтоді до цього твору постійно звертаються всі сценічні колективи України. А ще є чудовий фільм Віктора Івченка та опера Віталія Кирейка, створені за мотивами “Лісової пісні”. А однойменний балет написав 1936 року композитор Михайло Скорульський, що створив чимало шедеврів. Однак прем'єра його відбулася лише в лютому 1946 року, після визволення Києва. Півстоліття тому співавтор лібрето, танцівниця й хореограф Наталя Скорульська поставила цей балет у Донецьку. І ось тепер, у ювілейний Лесин рік, його знову можна побачити на сцені Донецького академічного театру опери і балету ім. А. Солов'яненка.

Із великим піднесенням працювали над твором хореограф-постановник і художник із костюмів — народна артистка України Євгенія Осянова, диригент-постановник — Віктор Олейник, художник-сценограф — Сергій Співякін. У виставі разом із балетною трупкою й оркестром узяли участь також учні школи хореографічної майстерності, якою опікується художній керівник те-

атру Вадим Писарев, і навіть артисти оперної трупи, які виконують чарівні веснянки, написані самою Лесею Українкою. Відмовившись від усталених трактувань балету М. Скорульського, театр запропонував оригінальне й сучасне прочитання твору, акцентувавши свою увагу на протиставленні високих людських чеснот і жадібності, гордині, заздрості, ревності, невірності, жорстокості. У

фіналі вистави Мавка знову відроджується як життєдайне джерело краси, творчого натхнення й любові.

Балет надзвичайно динамічний, усі три дії виконуються ніби на одному подиху. Він має дуже високу драматичну напругу. Не поступаючись у майстерності драматичним

акторам, виконавці балетних партій, і не лише головних, засобами пластики створили повнокровні художні образи. В цьому безперечно заслуга Вікторії Димовської (Мавка), Артема Аліфанова (Лукаш), Світлани Беденко (Килина), Володимира Фоменка (лісове чортеня). Як зізнаються самі виконавці, працювати їм було дуже складно, але надзвичайно цікаво, особливо в драматичному плані. Матеріал для постановки вони мали благодатний, адже за кількістю сольних партій із твором М. Скорульського не може конкурувати жоден балет світової класичної спадщини.

Якнайкраще показав себе у новій виставі й оркестр, який із великим задоволенням виконував досить складну та багатобарвну партитуру музичного шедевра. Як зазначив диригент-постановник Віктор Олейник, музиканти кожної оркестрової групи мали змогу вповні продемонструвати свою виконавську майстерність, адже у творі багато сольних партій для скрипки, флейти, кларнета, труби. Ця музика — джерело прекрасних мелодій з українським національним колоритом. У ній використані й нотні замальовки, написані самою Лесею Українкою, її веснянки, мелодія, яка звучить, коли Лукаш грає на сопілці.

Без перебільшення зазначу, що у виставі “грають” в унісон із драматичним дійством і декорації, створені головним художником театру Сергієм Співякіним. Зображений на сцені ліс живе і дише, оберігаючи своїх казкових мешканців. Як і любов Мавки, ліс розцвітає у весняну пору, наприкінці літа символізує згасання почуттів Лукаша,

осіння природа плаче разом із лісовою русалкою, а снігова зимова заметіль хоронить сліди колишнього щастя. Постановочна група ретельно вивчила величезний фольклорний і етнографічний масив Волині, і ці дослідження дуже допомогли у створенні костюмів, атрибутики та обрядових танців.

Детальніший аналіз цієї роботи чи не найкращої нашої балетної трупи я залишаю за мистецтвознавцями. Покладаючись на міжнародний авторитет Вадима Писарева, я підтверджую його слова, що нова постановка стане своєрідною візитівкою не лише донецького театру, а й усього українського хореографічного мистецтва. Вона, безперечно, буде показана у багатьох країнах. Уже є домовленість про гастролі у Вроцлаві (Польща), де відбудеться культурна презентація шахтарської столиці, як міста, що прийматиме Євро-2012. Але спершу балет буде представлено землякам Лесі Українки. Гастрольний тур “Лісової пісні” розпочнеться у день народження поетеси й драматурга, 25 лютого, на її батьківщині — у Луцьку. Потім виставу побачать мешканці Івано-Франківська й Чернівців. Спектаклі стануть по-справжньому спільною роботою Заходу і Сходу, в якому беруть участь танцюристи з Донецька та оркестранти з Івано-Франківської обласної державної філармонії.

Гастролі пройдуть у рамках проекту “Схід — Захід” Благодійного фонду Вадима Писарева “Творчий Олімп”. На думку заступника голови правління фонду Владислава Дреге-ра, ця програма допоможе Сходу й Заходу країни зблизитися, сконцентруватися на тому спільному й прекрасному, що ми маємо, — на мистецтві. Так і полине “Лісова пісня” обома берегами Дніпра.

Любомир ПИРІГ

У продовж короткого й складного життя доля зводила Тараса Шевченка з багатьма людьми, зокрема й такими, пам’ять про яких увічнена засобами філателії. Зрозуміло, що до оточення Поета входили насамперед однопольні, споріднені з ним за походженням, за творчими, громадськими інтересами. Про його українських друзів і знайомих йшлося в одній із наших публікацій. У ній винятково згадано про В. Даля, М. Щепкіна, П. Соколова, знайомство Поета з якими відбулося поза Україною, але підґрунтям, стимулом цього знайомства і дружби була спільна любов до України.

1829 року 15-річний Тарас у складі челяді свого поміщика Енгельгардта прибуває до Вільни. Тільки поштовими марками із зображенням архітектурних пам’яток можна відтворити його знайомство із столицею Литви. Із них і церкву Св. Анни, яку побачив у сні. “...и в этой церкви молящаяся милую Дуню, чернубовую Гусиковскую” (“Щоденник”, 95.09.1857).

Переляканий протиімперським повстанням 1830—1831 рр. Енгельгардт зі своїми слугами переїжджає до Санкт-Петербурга. Контакти із земляками (А. Мокрицьким, Є. Гребінкою), згаданими в попередній публікації, допомогли викликати активне зацікавлення талановитим юнаком представників російської інтелектуальної еліти. Портрет впливового в колах імператорської родини поета В. Жуковського (1783—1852), дійсного статського радника імператорського двору, вихователя імператорського наслідника на марці 1952-го та листівці 1983-го років пошти СРСР. На марці — репродукція портрета, виконаного К. Брюлловим (1799—1852), який у колі осіб, зацікавлених у звільненні Т. Шевченка із кріпацтва, вирішено було розіграти на лотереї і за цю суму викупити кріпака. Майстерню К. Брюллова Т. Шевченко відвідував із 1837 року. Енгельгардт спочатку К. Брюллову у викупі відмовив. Погодився на відкуп за 2500 руб. після візиту художника О. Венеціанова (1780—1847), портрет якого на конв. СРСР 1980 р. (штемпл. Ленінград, 18.02.1980), автопортрет на марці 1955 р. поруч з репродукцією його картини “Оранка. Весна”. Репродукція картини “На жнивах. Літо” — на марці 1980 року.

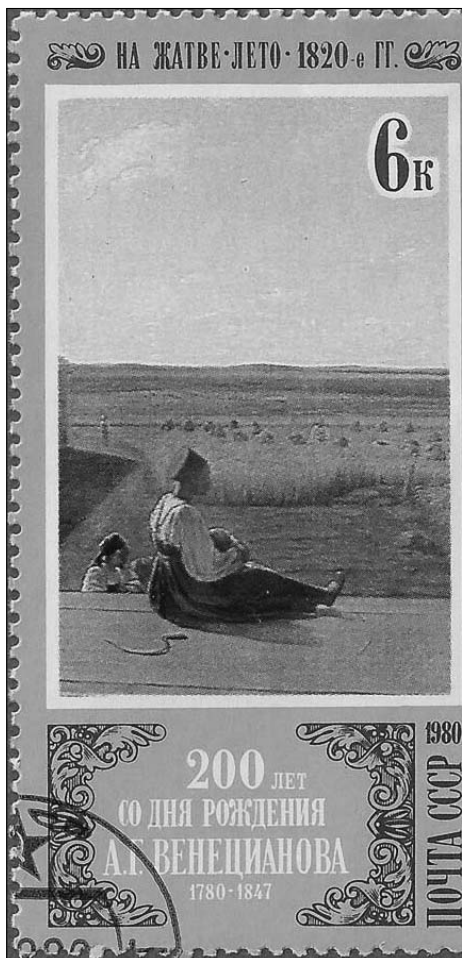
Школу майстерного відтворення побуту, природи О. Венеціанов засвоїв, навчаючись у Шевченкового земляка, художника В. Боровиковського (марка 1957, конв. Пошти України, 2007).

Тарас Шевченко був не першим митцем-самородком, яким зацікавився О. Венеціанов, якому допоміг. Дочка О. Венеціанова Олександра писала, що до її батька “...іноді приходили хлопчики, що були на становищі кріпаків; але вступити на поприще художників не можна було інакше, як бути вільним. Венеціанов і тут був покровителем і добродушцем: не маючи сам майна, він організовував складки, лотереї і, зібравши таким чином по 2 і по 3 тисячі рублів, викупував на волю юнаків”. Поет не даремно називає його художником-людинолюбцем.

ПОЗАУКРАЇНСЬКІ ЗУСТРІЧІ ТА ЗНАЙОМСТВА ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Карл Брюллов на початку 30-х років XIX ст. після 14-річного перебування в Італії повернувся до Петербурга. Роком раніше була доставлена його картина “Останній день Помпеїв” (поштова марка 1968), яка передумовила і створила захоплення особистістю її творця і повагу до нього. Не раз і Шевченко вистояв перед творінням Брюллова (повість “Художник”). Про повагу молодого Шевченка до великого майстра живопису свідчить

створення ним портрета майбутнього вчителя (1835). Особисте їхнє знайомство відбулося на початку 1837 року. “Великий Карл”, як називали Брюллова його учні, похвалив Тарасові роботи. Шевченко стає в його оселі своєю людиною, а згодом деякий час навіть мешкає в нього. Брюллов остаточно переконався в неабияких мистецьких здібностях Тараса, якщо, перебуваючи на вершині своєї слави, вирішив особисто допомогти йому звільнитися з кріпацтва і поставити свій підпис під актом викупу.

У прозових творах, у щоденнику поруч з іменем Брюллова Т.

Шевченко неодмінно ставить епітети “незабутній вчитель мій”, “великий вчитель”, “безсмертний”. Багато малярських творів Брюллова змальовував Шевченко до й після заслання, створював їх графічні копії з відбитком власного таланту.

Поштова марка з портретом К. Брюллова роботи художника Ф. Тропініна (1836) надійшла в обіг 1952 року і відома філателістам у двох різновидах: яскраво-зелена на голубому папері та сіро-зелена на блідо-голубому папері.

Вищеназвані особи не покидають свого наміру отримати суму для викупу з неволі “діаманта в кожусі” шляхом проведення лотереї. 2 квітня 1837 року К. Брюллов робить перші мазки на полотні, створюючи портрет В. Жуковського, 16 квітня наступного року відбувається лотерея, а 22 квітня 1838 року Тарас Шевченко стає вільним.

На пам’ять про 22 квітня 1838 року Т. Шевченко присвятив В. Жуковському поему “Катерина” (1838), зміст якої відтворив у однойменній картині (1842), зображеній на поштовій марці 1979 року.

Після звільнення з кріпацтва перед Тарасом відкрилися двері Академії художеств, що була тоді для нього святею мистецтв. Раніше не раз він переступав поріг її будинку (поштова марка 1957, один із 3-х портретів на ній — В. Брюллов), але кріпаки не мали права навчатися в її стінах.

21 травня 1838 р. Тарас почав відвідувати рисувальні класи Академії, а 23 червня йому була виставлена перша оцінка на екзаміні. До лютого 1842 року він отримав три срібні медалі другого достоїнства.

Навчався того часу в Академії художеств П. Федотов (1815—1852), основоположник критичного реалізму в російському малярстві, талант і творчість якого Т. Шевченко високо цінував. Він міг оглянути та оцінити й твори П. Федотова, відтворені на пош-

вісті “Художник”. Згадав про нього і в листі до К. Аксакова (25.04.1858). Філателістичний матеріал, присвячений І. Айвазовському, враховуючи його малярські твори, картинну галерею його імені у Феодосії, дуже багатий.

З відчуттям свободи, з активним зацікавленням культурним життям імперської столиці, Т. Шевченко не пропускає нагоди зустрітися, познайомитися з діячами культури, відвідати театри, літературні, музичні вечори.

Неодноразово зустрічався Т. Шевченко з композитором М. Глінкою (1804—1857), портрет якого на марках 1954, 1957 років та на конверті 1979-го. Про атмосферу та обставини таких зустрічей нагадує поштова марка 1954 року “Пушкін і Жуковський у Глінки”. Ще до зустрічей з композитором Шевченко захоплювався його музикою. Він полюбляв оперу “Руслан і Людмила” і особливо цінував оперу “Іван Сусанін” (марка 1957), якою не переставав захоплюватися і в пізніші роки: “Увечері в цирку-театрі слухав оперу “Жизнь за царя”. Геніальний твір. Безсмертний М. І. Глінка”. (“Щоденник”, 12.04.1858). Прізвище композитора багато разів згадується в повісті “Музикант”, а в повісті “Капітанша” є згадка про створення М. Глінкою музики до поезій В. Забіли (конв. 2008) “Гуде вітер вельми в полі” та “Не шебечи, соловейку”. Знаючи прихильність Т. Шевченка до М. Глінки, на концерті в Петербурзі після смерті поета 27.03.1861 пісню “Гуде вітер” виконав С. Гулак-Артемівський.

На одному з вечорів у В. Жуковського 1839 року Т. Шевченко познайомився з поетом П. Вяземським (1792—1878), портрет якого на поштовій листівці Росії 1992 року.

Після звільнення з кріпацтва, згадуючи про роки занять у майстерні В. Брюллова, Т. Шевченко у “Щоденнику” писав: “Чим займався я в цьому святилищі? Дивно подумати, я займався тоді творенням малоросійських віршів, які згодом впали таким страшним тягарем на мою бідну душу. Перед його (Брюллова. — Л. П.) чудовими творами я задумувався і леліав у своєму серці свого сліпця Кобзаря і своїх кровожерних гайдамаків. У тіні його вищукано-розкішної майстерні, як у пекучому дику степу наддніпровському, переді мною маячили мученицькі тіні наших бідних гетьманів. Переді мною стелився степ, усіяний могилами. Переді мною красувалася моя прекрасна, моя бідна Україна, у всій непорочній меланхолійній красі своїй. І я задумувався, я не міг відвести своїх духовних очей від цієї рідної чарівної принади. Покликання і нічого більше.

Дивно, однак, це всемогутнє покликання. Я добре знав, що малярство — моя майбутня професія, мій насущний хліб. І замість того, щоб вивчати його глибокі таємниці, і ще під керівництвом такого вчителя, яким був безсмертний Брюллов, я творив вірші, за які мені ніхто ні гроша не заплатив і які, нарешті, позбавили мене волі і які, незважаючи на всемогутню нелюдську заборону, я все-таки крадькома базграю” (01.07.1857).

Далі буде.

Дмитро МАЛАКОВ,
старший науковий співробітник
Музею історії Києва
Фото Ксенії ГЛАДИШЕВОЇ

А ВИ ГРАЛИ В ЦУРКИ-ПАЛКИ?

Шемливо й солодко згадую дитячі роки — в рідному Києві, на просторому подвір'ї так званого “другого” корпусу на розі Гоголівської та Новопавлівської — далеко-далеко, аж шістьдесят років тому...

Щойно сховався сніг і висихали асфальтовані хідники, дівчатка розкреслювали їх крейдою на “класи”, а ми, хлопці, заходжувалися грати у власні, суто хлопчачі ігри. Тепер, з відстані десятиріч, деякі з тих ігор видаються набагато давнішими, а нині вже забутими. Йтиметься не про квача та піжмурки, які сучасні діти знають із російських мультиків як “п'ятнашки” та “прятки”, а про інші ігри-змагання хлопців, що потребували певного “інвентаря”.

Одна з таких ігор, що виховувала терплячість, гідність і привчала до корисних навичок, звалася просто: цурки-палки.

“Цуркою” у нас називають короткий відрізок круглої в перетині палички завдовжки з 10 сантиметрів. Борис Грінченко подає в Словарі української мови, виданому в Києві 1909 року, і цю назву гри, і ще кілька цікавих значень слова “цурка”. Такою паличкою стягували мотузку, аби міцніше зав'язати щось. Цурочкою заміняли гудзики на свитах. Трохи більшого розміру цурку прив'язували на шию свині, щоб не бігала швидко й не лазила в город. У нашій грі цурка “комплектувалася” палкою — зазвичай відрізаною з тої самої гілляки, але довшою — приблизно 25 сантиметрів.

Для гри обирали рівний, вільний від трави майданчик. Викопували невеличку видовжену ямку, в яку легко вкладалася цурка. Ямку окреслювали коном — квадратом, сторона якого дорівнювала двом довжинам палки. Власне гра складалася з кількох вправ, які по черзі виконували учасники, прагнучи першим завершити весь набір вправ. Кожну наступну дозволялося робити лише після точного виконання попередньої. Усі учасники ревно стежили за цим.

Перша вправа полягала в тому, що цурку клали впоперек ямки, на взірці містка, підводили знизу палку і рвучким поштовхом викидали цурку якнайдалі. Відтак ускладнювалося завдання другого

гравця, який мусив звідти, де впала цурка, закинути її в кін. Якщо це вдавалося, наставала його черга бити.

За другою вправою цурку теж викидали з ямки, але іншим робом: її встромляли навкісно з передньої сторони ямки і сильно вдарили палкою по кінчику, що стирчав, — тоді цурка мала підскочити, і по ній на льоту наносили влучний удар палкою, намагаючись знов-таки закинути якнайдалі. Там, де цурка падала, її знов ударили по кінчику, аби підскочила (а це на рівній землі непросто!), і знов били на льоту; і так — утретє. Натренований гравець міг забити цурку так далеко, що й кін звідти ледь виднеться!

Третя вправа мала назву “дворуця”: тримаючи цурку за верхній кінчик і прямо-висно, гравець вдаряв по ній палкою, аби полетіла якнайдалі. Дії другого гравця — ті самі: закинути цурку в ямку чи кін.

Четверта вправа називалася “одноруця”: і цурку, і палку тримали правою рукою, цурку — великим і вказівним пальцями, а палку — рештою трьома пальцями.

Нараз, підкинувши цурку, гравець мусив точно завдати по ній удар на льоту.

Кожна вправа, виконана невдало, позбавляла права на хід і повторювалася аж до точного виконання.

Якщо гра, розрахована на вправність і терпіння, виснажувала гравців не до останку, призначалася остання вправа, і до назви гри додавалася ще одна “з куліками”. Гравець-переможець вибирав цурку з лунки, намагаючись зробити це з належною вправністю, а переможений мусив підняти цурку там, де впала (дозволялося ловити на льоту) і віднести її до лунки, приказуючи на ходу: “Цурки-палки-накувалки, на солом'яні палки, на кулі!”

Сенс полягав у тому, що ці слова треба було промовити в такий спосіб, щоб вони збіглися в часі з виконанням вправи: підняв, поніс, кинув у лунку. Отож якщо цурку закидали далеко-далеко, гравець розтягував слова, щоб укластися з ними на весь шлях. Траплялось, до лунки залишалося ще кілька кроків, а вже сказано останнє слово, і бідолаха під друж-

ний регіт двору тягнув останнє “і-і-і-і-і”. І навпаки, якщо цурка впала надто близько від кону (інколи це робили навмисне), потрібно було одним подихом вигукнути всю фразу, не “проковтнувши” жодної літери! Гра виховувала витримку, терпіння, гідність.

Б. Грінченко згадує цурку як гру з посиленням на публікацію в “Киевской старине” 1887 року. Шкода, що ця гра пішла в небуття...

Мабуть, ще давнішою була гра “в ножика”, призначена для двох хлопців. Ніж треба було мати власний. Для гри обирали рівне місце, без трави (у нас на дворі їй просто не давали вирости — товклися цілий день). На відстані метрів із десять один від одного кожен із гравців на землі окреслював довкола себе “город”. Потім лічили, хто починає. І лічилка була, може, ще з часів Київської Русі: “Бігли коні під мостами з золотими копитами. Дзинь-брязь, вишов перший князь!”

Той, на кого впало останнє слово, починав — кидав ніж у землю, в бік іншого гравця-суперника: “Іду на ви!” Якщо ніж не встриг — гравець пропускав хід. Там, де ніж устромився, накреслювали стрілу. Скупившись на кінчик стріли лівою ногою, гравець знов кидав ніж у землю, поступово наближаючись до “города” супротивника. Перший, хто досягав відстані одного кидка ножа в “город”, здобував це право. Кинувши ніж, він перетинав “город” точно за напрямком леза і пропонував супротивникові обрати свою частину. Звичайно, обирали більшу. Решту дуги негайно затоптували ногою і далі краями вже сегмент, що залишився, аж доки не могла вже вміститися ступня оборонця. Тоді наставала його поразка і пригадувалася “п'ядь землі”, тобто чверть аршина, отже, приблизно 17 сантиметрів, на яких ще могла вміститися дитяча ступня.

Збігли роки, і вже рідко можна почути на київських подвір'ях веселі дитячі вигукки: “Цур, не квач!” або лічилку: “Котилася торба з високого горба, а в тій торбі: хліб, сіль, паляниця — з ким хочеш, з тим і ділися!” Багато групових ігор пішло в небуття — настали інші часи. І сучасні діти згадуватимуть уже інше...

ТИЖНЕВИК ВСЕУКРАЇНСЬКОГО
ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА»
імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

АНОНС

Українсько-німецька літературна премія ім. Олеся Гончара оголошує щорічний конкурс на кращий твір молодого автора

Престижну Міжнародну недержавну українсько-німецьку літературну премію імені Олеся Гончара заснували 1996 року німецькі меценати письменниці Тетяна Куштьєвська, підприємець Дітер Карренберг і Національна спілка письменників України.

На конкурс приймають вже друковані та ще не оприлюднені твори молодих українськомовних авторів (до 30 років), які живуть в Україні та за її межами. Переможців журі визначає у п'яти номінаціях: проза — роман або повість; цикл оповідань, новел; поезія; літературознавча праця, присвячена творчості Олеся Гончара; публіцистика.

Останній термін подання книжок і рукописів — до 15 березня 2011 року. Урочисте вручення нагород переможцям конкурсу традиційно відбудеться 3 квітня 2011 року — в день народження Олеся Гончара.

Журі просить надсилати рукописи на адресу: **01001, редакція газети “Слово Просвіти”, Хрещатик, 10-б, м. Київ (на конкурс премії Олеся Гончара).**

Засновник:
Всеукраїнське
товариство “Просвіта”
імені Тараса Шевченка
Реєстраційне свідоцтво
КВ № 4066
від 02.03.2000 р.

Шеф-редактор
Павло МОВЧАН

Головний редактор
Любов ГОЛОТА
Редколегія
Любов ГОЛОТА (голова),
Ярема ГОЯН,
Павло МОВЧАН,
Олександр ПОНОМАРІВ,
Іван ЮЩУК

Заступники головного редактора
Петро АНТОНЕНКО
279-49-47,
Євген БУКЕТ
279-39-55

Заступник головного редактора
з виробничих питань
Наталія СКРИННИК
278-01-30 (тел/факс)

Відповідальний секретар
Ірина ШЕВЧУК

Відділ просвітницької роботи
Надія КИР'ЯН

Відділ культури
Микола ЦИМБАЛЮК
279-49-47

Відділ літератури
Марія КУЧЕРЕНКО
270-55-57

Відділ коректури
Тетяна ЩЕРБАК
278-63-69

Комп'ютерна верстка
Ірина ШЕВЧУК,
Олег БЕССЬКИЙ
278-63-69

Кореспонденти
Наталія АНТОНЮК,
Уляна ВОЛКОВСЬКА

Черговий редактор
Микола ЦИМБАЛЮК

Бухгалтерія
279-41-46

Адреса редакції:
вул. Хрещатик, 10-Б,
м. Київ, 01001

E-mail: slovo_prosvity@ukr.net
<http://slovoprosvity.org>

Видруковано з готових
фотоформ на комбінаті
“Преса України” у середу.
Зам. № 3301209
Наклад у березні — 26 000

Листування з читачами —
тільки на сторінках газети.

Відповідальність за достовірність
інформації несуть автори.

Редакція залишає за собою право
редагування та скорочення текстів.

Редакція не завжди поділяє
погляди своїх авторів.

При використанні наших публікацій
посилання на “Слово Просвіти”
обов'язкове.

Індекс газети
“Слово Просвіти” — 30617

